den vederlägger choubia[1], lär kritik av de kristna texterna och styrker Islam genom försvar fotat på historia, linguistik, filosofi och komparativ religionsvetenskap. Ett vetenskapligt universitet. Medeltid för att förstå övergången. — I samarbete med en italiensk skola som bör grundas i Rom. Jag har bra lärare för densamma med blygsamma anspråk. — Sultanen i Marocko skall bidraga därtill. — Eller också en del av denna högskola tillsvidare i Rom.

Nödvändigheten av demokrati; men en orientalisk demokrati; ulema[2] som kontrollera ämbetsmännen och ansvariga inför den allmänna opinionen. Reformen skall börja med en petitionsbyrå. Omedelbart därefter möjlighet för ulema att framkalla undersökningar och avsättningar likaväl som pressens frihet. Allting offentligt och avgiftsfritt, och den religiösa undervisningen obligatorisk. Allting bör tilldraga sig i öppen dag. — Räkna med den individuella verksamheten för att inte ha behov av Europa. Bekämpa europeiseringen, som är den enda orsaken till att denna aktion är av behovet påkallad. Bekämpa kapitalet genom agrarerna som kungen av Italien gör det. Bekämpa snobbismen.

Boycotta alla Islams fiender, däribland Kina och Indien. Regeringen skall inte ha någon del häri. Inte bistå en makt som är fientlig mot Turkiet. Avbryta alla förbindelser med armenierna, bulgarerna, maroniterna, etc. etc. Behandla som misstänkt varje muslim som umgås med dem och ingiva honom avsmak för denna förbindelse genom lämpliga medel såsom nekande av municipala tillståndsbevis och fördelar, etc. etc.

Så smidde Ivan Aguéli sina planer, konstrikt och djupsinnigt, med djup människokännedom och en skrämmande frihet från alla illusioner. Man frågar sig hur mycket han själv trodde på möjligheten av sina drömmars förverkligande. Motsatsen mot verkligheten var så skriande, den verklighet kan kände inom sig själv och såg runt omkring sig i Kairos stinkande arabkvarter.

Skildringen av Ivan Aguélis år i Kairo skulle kunna fylla en volym. Breven till modern och Mme Huot och artiklarna i *Il Convito* bilda tillsammans materialet till en utvecklingshistoria av den mest fängslande art. Med saknad lägger man å sido dessa gulnade blad med deras ofta djupsinniga tankar, deras avslöjanden och självbekännelser.

Blott brottstycken av det dyrbara materialet kan här medtagas.

Aguéli var i sin egenskap av *Il Convitos* redaktionssekreterare för sitt uppehälle helt beroende av Insabato. Någon lysande plats var det förvisso inte. Lönen översteg enligt hans egen uppgift aldrig 125 francs i månaden och halva denna summa åtgick till utgifter i sammanhang med redigerandet av tidningen, men Aguéli hade små behov och fann tillfredsställelse i arbetet. Detta hindrade inte, att hans brev voro fulla av klago-

[1] = arab. *Šu'ūbīja*, term för de nationalistiska rörelser som uppstodo mot de arabiska erövrarna bland de underkuvade icke-arabiska folken i Främre Orienten några århundraden efter Islams seger.

[2] = Islams teologer och rättslärde.

Från gården till moskén El-Azhar. Teckning av Georges Scott. Ur L'Illustration, 1901.

mål mot den oberäknelige chefredaktören, vilken rätt som det var kunde försvinna på någon av sina talrika resor utan att ha lämnat sin högt skattade medhjälpare nödiga instruktioner.

Allt eftersom åren gingo blev tvånget och spänningen olidliga för Aguéli. Han kallade sin egen tillvaro »den egyptiska fångenskapen» och rasade i sina brev mot den som han ansåg vara sin fångvaktare.

Helt kontinuerlig var dock inte denna fångenskap — den avbröts enligt Insabatos uppgift vid upprepade tillfällen av besök i Italien.

Men när skräcken för undergång gastkramade den ensamme främlingen i arabkvarteret, då hade han, berättar Insabato, ett annat sätt att bryta

sig ut ur fängelset. Islams stränga bud till trots sökte han i ruset glömska och ro. Ungefär varannan månad återkommo dessa anfall, när Aguéli drack sig redlöst berusad och var borta från all verksamhet under flera dagar i sträck. Jag vill i sanningens intresse tillägga att detta är den enda uppgift jag fått mottaga om att Aguéli skulle ha varit hemfallen åt spritmissbruk.

Sådana perioder följdes av en hektisk verksamhetsiver och en hel del ruelse. Då kastade han sig på de svårast tänkbara uppgifter och slet som en slav under dem, ända tills han antingen löste dem eller plötsligt kastade dem ifrån sig.

En sådan uppgift, som Aguéli under en period av Kairovistelsen ägnade sig åt, var översättningen av Rabelais till arabiska. Problemet att finna en arabisk motsvarighet till den franske renässansmästarens mustiga språk torde vara olösligt, men detta hindrade inte Aguéli att med verklig fanatism ägna månader åt det fantastiska arbetet. Dr Insabato har för docent Erik Sjöqvist berättat, att under denna tid Aguéli förbjöd tillträdet till sitt rum för en och var, vilket var begripligt nog, då golvet var fullstrött med excerpter och lexikografiska lappar. Den livfulle Insabato kröp själv ikring på dr Sjöqvists matta för att åskådliggöra Aguélis lärda mödor.

Det är tydligen med tanke på en av dessa ensamhetsperioder, som Aguéli i ett odaterat brev till Mme Huot skriver:

»Jag blir en allt större enstöring. Jag älskar att stänga in mig flera dagar i sträck utan att gå ut. Ibland kommer folk och stör mig. Jag gör mig ett nöje av att se dem rasa där nere utanför porten som inte öppnas. Den lilla mucharabigen i fönstret är där för den sakens skull. Vilken fin uppfinning!»

I Insabatos förpliktelser gentemot Aguéli ingick den borgen han iklätt sig för dennes hyra.

Aguéli hade valt sin bostad i ett gammalt arabhus uppe vid Mameluckgravarna, helt inrett på arabiskt sätt med bl. a. en mycket rik och fin gammal inredning i träskulptur och en liten spiraltrappa till ett sovrum på övre botten, också den i skulpterat trä.

En gång, när Insabato just återkommit från en sommarvistelse i Italien, uppsöktes han av den rasande och förtvivlade husägaren, som tog honom med sig till Aguélis bostad för att visa vilken förödelse gått fram däröver. Då Aguéli tyckt att det var kallt hade han huggit sönder spiraltrappan och en stor del av takskulpturen och eldat upp det härligt torra virket i den öppna spiseln. Det var den enda gång, förklarade Insabato, som hyresborgen hade blivit honom dyr.

Aguéli hade haft förmånen att till grannar i arabkvarteret få sin gamle kamrat från ateljén Delécluse Georges Rémond och dennes konstnärsvänner C. Martel och B. Mersin, som lockats till Kairo från Venedig, delvis av vetskapen att de skulle träffa Aguéli där. De vandrade tillsammans bland de väldiga gravarna och på höjden av Mokattam. »Han införde oss», skriver Rémond, »i den muselmanska visheten, den högsta, den enda, försäkrade han, den till vilken han ville omvända hela världen.

Men i detta ögonblick bad han oss skeptiska fransmän att ursäkta sig: bönetimmen var kommen och kastande sig på sina knän med armarna mot himlen tecknade han sin silhuett mot ökenhorisonten eller pyramiderna. Detta räckte länge, platsen var så skön, så väl vald att vi stodo där delade mellan beundran och jag ber om ursäkt för att jag säger det och för att jag känt det så — ett visst begär att skämta.»

M. Rémond lämnar den märkliga upplysningen, att Aguéli denna tid »sysslade något, om också mycket litet, med målning, alltid präglad av originalitet».

Om denna uppgift är riktig har denna målning i varje fall ej satt något spår i Aguélis produktion. Konstnären anser den ej heller värd något omnämnande.

Aldrig såg man väl en brokigare skara än *Il Convitos* redaktionsstab. Huvudredaktören och redaktionssekreteraren känna vi redan. Men vid deras sida möta oss en rad överraskande fysionomier. M. Georges Rémond presenterar i brev till mig några typer av samlingen. Han talar om »Said Salim Sultan Abdallah, f. d. sultan över Comarerna men avsatt av fransmännen som en följd av mystiska äventyr och intriger i kolonierna, en älskvärd, hederlig och förtjusande man av en oomkullrunkelig naivitet. Där fanns även en man från Mecka vid namn Foursaddan, som senare försvann på ett mystiskt sätt. Ingen av dessa behärskade fullt arabiskan, men Said Salim skrev i alla händelser vad Aguéli gav honom i uppdrag och översatte till arabiska Ernest Hello, Léon Bloy, Ste Catherine Emmerich, Max Stirner etc., till bruk för vem, det är något som jag ej vet. Det skulle vara intressant att försöka forska rätt på denna tidning.»

Men det märkligaste namnet i M. Rémonds brev är »Jean Orth, grand Duc de Toscane». Slår man upp den visdomskälla, som heter Nordisk Familjebok, finner man nämligen i Band XIII, spalt 12 av detta förträffliga verks andra upplaga i den biografiska notisen om denna märkliga person följande: Johan Nepomuk Salvator, även prins av Toscana, yngste son till storhertig Leopold II av Toscana, född den 25 november 1852 i Florens ... Johan avsade sig 1889 sina värdigheter och antog namnet Johan Orth (efter slottet Orth vid Gmunden). Han utrustade sedan ett kofferdifartyg

(»Margherita») men omkom 1889 vid dess förlisning vid Syd-Amerikas sydkust. Tid efter annan ha obestyrkta rykten dykt upp om att han skulle leva och ha igenkänts i olika länder (än i Chile, än i Europa). Arket är tryckt den 14. 3. 1910.

Dessa rykten ha avvisats av forskningen som rena fantasifoster och dödsåret 1891 har ansetts fastslaget.

Det måste då onekligen kallas sensationellt att fjorton år senare påträffa den saligen avlidne storhertigen som medarbetare i en italiensk-arabisk tidning i Kairo, redigerad av en svensk konstnär och konvertit. Jag hade visserligen redan sett Johan Orths namn figurera i ett brev från Aguéli till Mme Huot, men jag måste bekänna att så minst sagt underlig som hela saken föreföll var bekräftelsen från en hög och aktad fransk ämbetsman synnerligen välkommen. Aguélis brev är avstämplat den 25 januari 1905.

Den i detsamma nämnda andra kungligheten är tydligen sultan Said Salim. Brevskrivarens funderingar angående det mystiska revolverskottet skulle hedra en driven detektivförfattare.

Min kära Väninna!

Jag vill skriva långt, först och främst för att be dig om förlåtelse för mitt dåliga humör i mitt föregående brev. Jag hade mycket bråttom. Och vidare hade jag haft Jean Orth att dragas med i väntan på ditt svar och Gud skall veta att han är olidlig. När äntligen ditt svar kommer är det inte definitivt. Det gäller att börja om på nytt. Du förstår då min otålighet.

Katten som jag plockade upp här om dagen mår mycket bra. Han är fet, han är lycklig och det är riktigt litet odjur som ibland slickar och ibland biter men biter mest. Jag har två stycken. Här om dagen tog jag hand om en till som har blivit misshandlad. Han hade slagit sönder någonting i en butik och brutalt folk är sig likt överallt.

Jag har nyss varit ute för ett olyckstillbud, lika idiotiskt som allvarligt. Vid hemkomsten tar jag av mig mitt revolverbälte och se där går ett skott av alldeles av sig själv. Jag hade den inte ens i handen. Jag kan inte förklara detta annat än på två sätt. Antingen behöver den repareras, mekanismen är gammal. Eller också har fjädern rört sig genom att gnida mot kläderna. Kort och gott resultatet är ett skrubbsår i vaden, 10 centimeter långt, föga djupt, obetydligt med blod. Eller också vapnet har ramlat och kulan gått av nedifrån och uppåt. Låt oss ej tala mer därom, men i morgon är det jag som går till vapensmeden för att ordna alltihop. Jag är fullkomligt rasande att ha varit så nära en kula av ett så löjligt motiv. Insabato mår också bra. Han ber dig sända sig läkareboken. Gör det så att man slipper höra talas mer därom.

Efter Jean Orth ha vi en annan kunglighet en ex-sultan som har haft äran att bli bestulen på 15 millioner och sitt kungarike på köpet. Jag tror att det är den ende gentlemannen i Kairo eller så gott som. Han är fruktansvärt pank och tillbringar stundom hela dagar utan att äta. Han är alltid mycket vårdad till sitt yttre, den ende oriental som förstår att bära upp en europeisk kostym, som man är tvungen *att bära. Hör på, det är verkligen tragi-komiskt, du kommer att få roligt.*

Jag har inte kunnat motstå frestelsen att skicka dig en Abasja från Mecka i vitt siden med guldbroderier. Jag växlar inte längre kostym nu. Jag går klädd i den marockanska linnekostymen, som jag talade med dig om och som klär mig förträffligt.

Måndag: efter många funderingar över det sätt på vilket min revolver har gått av har jag kommit till följande slutledning: den ramlade ur pistolhölstret som jag tog av mig i mörkret. Den föll på hunden som av en händelse låg på en patron. Skottet avlossades mot min fot, uppifrån och nedåt och jag löpte i själva verket en stor risk. Sedan såret tvättats har det visat sig att det inte är så långt som jag först trodde men djupare. Lågan hade omedelbart bränt såret, vilket gjorde att det ej blev något blod, bara litet blodvatten. Låt oss inte tala mer därom!

M. Rémond skildrar hur han drivit omkring med storhertigen av Toskana och sultanen av Comarerna i Kairos mest mystiska kvarter under Aguélis förfarna ledning. Kanske det var det förnäma sällskapet, som hos den sistnämnde väckte till nytt liv de gamla funderingarna om hans egen höga börd.

När han i stilla välbehag njöt sin siesta i vännernas sällskap kunde han i förtroende meddela dem att han var son till en stor konung men på grund av sina frisinnade åsikter förnekade sin härstamning.

»Store furste, o min far», kunde man höra honom mumla i sömnen. »Men nej, jag hatar dem, kungarna!»

»Så hade jag», skriver M. Rémond, »en anspråkslös liten fransman från landsorten, äran att flera gånger vid mitt bord, som inte ägde mera än ett enda glas, ur vilket kvarterets tiggare fingo dricka i förbifarten, som mina gäster se dessa söner av konungar.

Sådan var den Aguéli jag kände. Jag har av honom bevarat det angenämaste och mest pittoreska minne.»

De europeiska stormakternas agenter hade säkerligen ett gott öga till det gamla arabhuset vid mameluckgravarna. De visste väl, att där inne lades planer för att hindra deras egna intriger. *Il Convito* gav klart besked om den saken. Den som tidigare hade kunnat vara tveksam om den saken fick klart besked i det nya programtal, som stod infört i no 19 av tidningen för den 20 november 1904, denna gång undertecknat av både dr Enrico Insabato och Abdul Hadi Magrabi. Den synnerligen märkliga artikelns innehåll koncentreras i följande rader:

»Vi enrollera oss klart till försvar för Islam, eftersom detta är det enda medlet att fullborda ett verkligt moraliskt, intellektuellt och materiellt framsteg i Orienten och det enda vapnet till civiliserande bland de vilda folken.»

Att redaktörerna ej nöja sig med teoretisk propaganda framgår av Ivans brev till modern av den 18 december 1905:

»Här har varit mycket bråk. Under en längre tid har här ej varit tal annat än om krig o. uppror, men nu börja sinnena att lugna sig. Stor-

makterna ha varit nära att framkalla ett religionskrig med sitt rövartåg i Balkanska halvön o. sina pirater ibland de grekiska öarna. Vi ha arbetat mycket o. lyckligtvis ha italienarna haft så mycket förstånd att draga sig tillbaka o. ställa sig på turkarnes o. rättvisans sida.»

Den bild av Ivan Aguéli, som växer fram ur dessa vittnesbörd från åren i Egypten, har många förvirrande drag. Genialiteten faller genast i ögonen men också sönderslitenheten.

Aguéli längtar bort från Kairo med dess slitande liv. I januari 1906 skriver han till modern: »Jag längtar efter skogar, trädgårdar, bondlandet, havskusten o. ingen idisslare skulle bli så glad som jag om han finge se en grön o. vacker äng eller betesmark».

Men nu som alltid är det i studiekammarens ro eller moskéns helgd Aguéli finner glömska och vederkvickelse. Han tränger allt djupare in i Islams läror, men därför är han inte färdig att kasta sina gamla ideal över bord. Emanuel Swedenborg är alltjämt honom en djup och klar visdomens källa. Den 27 mars 1906 skriver han till modern:

Jag ber dig hålla dig till de Nykyrkliga lärorna som äro mycket vackra o. mycket mera djupsinniga än de statskyrkliga — — —

Swedenborg var en stor man o. för att finna hans like i andlig upplysning få vi gå många sekler tillbaka o. i orienten. Om vi se bort ifrån kristusnamnet o. (?) ifrån namn o. ord till ting o. verkligheter, så finner du Swedenborgs läror d. v. s. en stor del av dem o. de väsentligaste bekräftade sedan årtusenden tillbaka. Jag arbetar på ett arbete om de hemliga lärorna i orienten o. då (= när det blir färdigt) skall man få se huru stora likheter det är mellan Swedenborg o. den heliga skaran av stora själar, jag talar om helgonen o. guds män som ännu i dag beskydda den vanlige dödlige då han lämnar världen o. närmar sig Gud då man ser huru detta andliga ätteled går ifrån de hemliga lärorna i Egyptens, Assyriens o. Indiens tempel för att stråla som klarast hos de så kallade fakirerna o. dervischerna o. avslutas med det swedenborgska ljuset, då är man nära att se evigheten framför sig. Det är mycket i Swedenborg som jag ej antar, ett o. annat som jag rent av förkastar o. klandrar, men det är kanske för att jag ej rätt förstått honom, men i alla fall är Swedenborg den klaraste ande som Europa har frambragt sedan tidernas början.

Ännu två år senare räknar Aguéli — trots de fördjupade forskningar som han under tiden bedrivit i den islamitiska visdomens urkunder — Swedenborg som en av sina stora välgörare.

I ett brev till Mme Huot av den 18 mars 1908 skriver han:

Du må veta att jag har tre personer att tacka för mitt inre liv och min tro. Swedenborg har givit mig den mystiska uppfostran genom vilken jag har försvarat mig mot och befriat mig från all protestantism och germanisering. Dig som givit mig ett hjärta som till slut griper ut över allt. Mohyiddin Ibn Arabi som har befriat mig från våldet och som har skänkt mig den universella klarheten genom visheten, mildheten och styrkan. Den mannen är en Leonardo i filosofiens form.

Det är helt visst inte av någon tom artighet, som Aguéli för in sin tillbeddas namn i detta höga sammanhang mellan sin ungdoms lärofader och den österländske vise, som hade blivit hans stora andliga upplevelse i Egypten.

Ibn Arabis namn är inte helt okänt för en svensk läsare med litterär skolning. Kanske känner han igen det från Verner von Heidenstams »Endymion», utgiven 1889. Bokens olycklige arabiske hjälte Emin Ibn Arabi härstammar från den gamle skalden Muḥji d-din Ibn al-Arabi.

Kan Aguéli genom Heidenstams prosahymn till Orienten ha fått sin uppmärksamhet riktad på den medeltida mästaren?

Själv nämner han i varje fall ingenting härom. Den väg på vilken Ibn Arabi uppenbarade sig för honom hade mera av den mystik, som för honom gärna dolde ett händelseförlopps djupaste mening. I ett brev till Mme Huot den 29 juli 1907 berättar han:

Det finns egendomliga sammanträffanden. Har jag berättat för dig att för omkring 14 år sedan såg jag i drömmen bilden av en okänd man. När jag nu läser Ibn Arabis biografi, författad av en av våra arabiska medarbetare känner jag igen att det var han. Jag har aldrig talat om min dröm av det enkla skälet att det var en gåta som jag saknade nyckeln till. T. o. m. en egendomlighet i ögat, färgen på kläderna som han vanligen bar, den exakta nyancen av hans hår och på hans hy — allt fanns där. — Du känner till den tillgivenhet som Scheick Alech har till mig! Nåväl — Scheick Alech var intim vän med emir Abdul Qâdir från Algier. Scheick tvådde själv hans döda kropp och begrov honom vid sidan av *Ibn Arabi* i Damaskus. Båda två innehade den store mästarens hemliga lära. Scheicken har alltid kallat mig *Moukhyiddin* vilket var ett av Ibn Arabis namn och *detta innan han visste att jag var en av hans lärjungar.*

Jag har inte läst mycket av mästaren, men jag har gissat allt. Och alla mina utläggningar av hans tankar äro fullständigt exakta. Jag har nu översatt mina artiklar om Ibn Arabi till arabiska (de äro f. n. under tryckning). De få personer från vår tid som förstå mästaren, erkänna att jag har fullständigt förstått honom men på ett helt och hållet nytt sätt.

Jag har påträffat ett visst antal av mästarens lärjungar i alla klasser av samhället. De äro alla intressanta.

Vilka makter som nu här hade haft spel — det ofrånkomliga sakförhållandet är att Aguélis islamitiska studier så småningom hade fört honom fram till den store medeltida teosofen Muḥji d-din Ibn al Arabi.

Professor H. S. Nyberg har i den utomordentligt värdefulla utredning *Aguéli och Islam*, vilken i form av ett självständigt kapitel är fogad till denna framställning, med användande av sin enastående sakkunskap utrett frågan om Aguélis ställning till den arabiske filosofen.

Ibn al Arabi betecknade för Aguéli höjdpunkten av islamitisk visdom. Hans hänförelse över upptäckten speglas i hans brev. I april 1907 skriver han till Mme Huot:

الهي اظهر على ظاهري سلطانه لا اله الا الله وحقق باطني
بحقائق لا اله الا الله واستغرق فيك سائري باطلة لا اله الا الله
واحفظني بك في مراتب وجودك حتى لا اشهد الا الله بوجهك
الحق الذي لا اله الا انت يا لا اله الا الله بسر لا اله الا الله

هذه الرسالة الملقبة بمشاهد الاسرار

بسم الله الرحمن الرحيم

قال سيدنا ومولانا وامامنا وقدوتنا الى الله الامام العالم
الراسخ المحقق ابو عبد الله محمد بن علي بن العربي الطائي الحاتمي
الاندلسي رضي الله عنه استخرت الله في عمل هذه الرسالة وسميتها
ولقبتها بمشاهد الاسرار القدسية ومطالع الانوار الالهية
استخرجتها لكم من الخزائن المحفوظة في الازل المصونة عن
طوارق الاعراض والعلل وجملتها اربعة عشر مشهد

المشهد الاول مشهد نور الوجود بطلوع نجم العيان
" الثاني " نور الاحد بطلوع نجم الاقرار
" الثالث " " الستور " " التاييد
" الرابع " " الشعور " " التنزيه

Första sidan av en av Aguéli gjord avskrift av Ibn al-'Arabī's traktat Mašāhid al-asrār, d. ä. »Hemligheternas skådeplatser». Originalet är troligen en handskrift i Egyptiska nationalbiblioteket i Kairo.

Egyptiskt landskap
Tillhör Nationalmuseum

5.

Min mycket kära Väninna!

Jag har skrivit några mycket vackra sidor, en inledning, en karaktäristik av Ibn Arabi, den store arabiske mystikern, vars andlige efterföljare scheick Alech är, och en annan om Villiers. I min inledning presenterar jag Christofer Columbus som västerländingen par excellence, mannen som avstår från sömnen därför att han har ett Amerika att upptäcka. Christofer Columbus, Mahyieddine Ibn Arabi, Villiers — ni kommer att skratta. Jag har trott mig rädda situationen genom att behandla dessa stora personligheter med en enkelhet i stil över vilken jag ännu är stolt, efter 14 dagar. Vidare har jag gjort två arabiska översättningar och en serie reflexioner signerade »l'uomo primivivo». Av de 34 sidorna har jag fyllt de 31. Insabato har lovat mig att få ge mig av så snart jag har avslutat de påbörjade översättningarna och några artiklar. Han har redan inte så få, åtminstone tre nummer i förväg, men han vill ha ännu mera.

Du skall göra mig ett stort nöje om du vill vara vänlig att läsa översättningen av Mahyieddin Ibn Arabi, ty den skall behaga dig i hög grad. Jag har andra översättningar av samme författare och det är praktfullt. Som konst och rörelse är det absolut samma sak som Swedenborg i dogm och analys. Ibn Arabi var en feminist. Underhöll mystiskt religiösa brevvexlingar med flera kvinnliga helgon från tiden och det finns kvinnor som ha skrivit kommentarer till hans verk. Det är rent förbluffande och när man hör honom skulle man tro att det är en man från våra dagar vad beträffar ideernas bredd och det oväntade i förening med en värme och en elegans till vilken man för länge sedan har förlorat hemligheten. Du skulle bereda mig ett nöje om du frågade Rachilde om hennes mening om hon kan läsa italienska. Där finns ingenting lärt i det.

Efter denna intellektuella högspänning blir man knappast överraskad att en vecka senare i en ny rapport finna brevskrivaren stå inför ett nervöst sammanbrott.

Du har beklagat dig över smärtor i nacken. Jag har också haft likadana, men nu är det pannan.

En känsla av utomordentligt smärtsam tomhet som går ända till axlarna och som kommer mig att vackla och en fruktansvärd överretning, med en djup avsmak för allt som skulle kunna lugna den. Förstår du en uthungrad som inte vill, inte kan äta, trots det dukade bordet?

Jag har ont; om ursprunget ligger i mitt inre så är effekten på en gång fysisk och moralisk. Bör jag avundas grovhuggarna och de lyckliga människorna?

Min intellektuella apparat arbetar av sig själv, som någonting utanför mig. Jag betraktar den som en stor automatisk maskin som mäktigt snurrar och snurrar. Jag är arbetaren som övervakar den men utan stort intresse. Det är i alla fall ett slavarbete och jag skulle föredraga att strejka.

Jag känner också mitt hjärta utanför mig. Det är när jag lägger min katt i knät. Det förefaller som om hon utsände strålar av rött guld. Detta gör mig inte ont men min panna fortfar att göra ont.

Marie Huot hade sedan länge förberett utgivandet av en diktsamling. Aguéli hade varit hennes rådgivare och granskare, en synnerligen otacksam uppgift. Mot slutet av 1907 förelåg resultatet av arbetet, en elegant liten

volym, »Le Missel de Notre-Dame des Solitudes avec portrait de l'auteur et biographie par Rachilde». Utdrag ur Rachildes förord återfinnas i första delen av detta arbete (sid. 128). Den 9 december tackar Aguéli för volymen.

Kairo den 9 dec. 1907

Min kära Väninna!

Jag har mottagit »Le Missel». Och kortet med sonetten. Hur skall jag kunna säga dig vad dessa två sändningar ha varit trösterika för mig. Om du visste vilka fruktansvärda ögonblick som din tystnad har orsakat mig.

Först och främst, »Le Missel». Jag blev helt överraskad av det faktum att dina obetydliga brister som jag har gjort mig en vänskapsplikt att påpeka för dig försvunno helt och hållet när dina dikter presenterades i en helhet. Jag menar att de diskutabla punkter som stöta mig i ett isolerat, lösryckt poem märkas inte i samlingen, d. v. s. när detta poem befinner sig bredvid andra. Detta betyder att dina fel som enda orsak blott ha litet bristande yrkesvana.

Det allvarligaste är några drag av en bisarr, förvriden erotik. I en andra upplaga skulle jag råda dig att dölja dem. Du ger hugg på dig, vilket skadar den propaganda du vill göra, Rachilde har mycket väl förstått det, och det är därför som hon i sitt förord har velat på förhand parera dessa hugg.

I Paris gör detta ingenting men väl på andra platser. Du ger vapen åt dina motståndare på detta sätt.

I detta förord har R. inte bara visat sig som en fin kritiker och psykolog men också som en lojal vän.

Jag skall skriva en fin kritik om din bok men för ögonblicket upptaga förberedelserna till min avresa mig mera än litteraturen.

Jag kysser dig av hela mitt hjärta och jag lyckönskar dig till din vackra bok.

I—n.

Men Aguéli hade just vid denna tidpunkt annat att tänka på än »Le Missel».

Mot slutet av 1907 nådde de politiska intrigerna mot utgivarna av *Il Convito* ett påtagligt resultat. Den 19 december skriver Aguéli till Mme Huot:

Insabato avreser torsdagen den 12 dec. Han är i förlägenhet på grund av sin hastiga avresa. Det är alltjämnt Lord Cromer och hans anhang som förföljer honom och man har måst ge efter. Jag skall tala utförligt med dig därom muntligen. *Men jag svär dig att de skola betala oss detta.* De veta mycket väl att så länge vi äro här kan ingen tysk tala med någon som hälst senusi.

Den 30 januari 1908 få vi höra om nya övergrepp:

Nacomubi, den apotekaren som Insabato har bott hos *mot mitt råd och trots mina ständiga uppmaningar att flytta* har stulit komprometterande papper som han överlämnat till konsulatet. Orsaken till återkallandet var delvis detta. — Det är alldeles genom en händelse jag luktade mig till denna historia och inom några timmar hade jag avslöjat hela intrigspelet.

Om man får sätta tilltro till en artikel betitlad »Det latinska inflytandet i Orienten — Doktor Enrico Insabato från Bassano, Veneto (Italien)», och införd i *L'Encyclopédie Contemporaine Illustrée* för den 25 november 1908 hade den italienske läkaren, delvis med tillhjälp av *Il Convito*, vid denna tidpunkt lyckats tillkämpa sig ett betydande inflytande i den islamska världen. Artikeln är signerad T. Marie.

Redan tidigt hade dr Enrico Insabato känt sig dragen till frågor rörande nationalekonomien och utrikespolitiken, och han begagnade sig också av sitt första uppehåll i Kairo i anledning av kongressen 1902 att vid olika tillfällen företaga flera studie- och observationsresor i Egypten, till de levantiska hamnarna och Konstantinopel.

Sedan länge visste den unge resenären att Italien i synnerhet utövade sitt inflytande i dessa länder genom det vanliga spelet av konsulära förbindelser och internationella diplomatiska överenskommelser. Han förstod att han kunde arbeta för sitt land på ett bättre sätt och att ett mera gagneligt inflytande kunde övas direkt på infödingselementet genom att förvärva sig dess sympatier. För detta ändamål grundade han, under det han alltjämt fortsatte sina vetenskapliga studier, tidskriften *Il Convito*, redigerad på italienska och arabiska.

Detta organ, vars spridning blev utomordentligt snabb i den muselmanska världen, förvärvade läsare ända bort i Tripolis, i Arabien och Sudan och dess direktör fick snart anledning att växla sympatiskrivelser med högt uppsatta personligheter inom Islam som ända dittills hade ställt sig avvisande mot varje förbindelse med det europeiska elementet. *Imamen* i Yemen, flera hövdingar i Hedjas, Senusi-ordens brödraskap i Tripolis och t. o. m. sultanen i Wadai, i trakten av de stora sjöarna, kände till *Il Convito* och övergåvo sin litet skygga tystnad för att lyckönska dr Insabato till hans initiativ. T. o. m. vissa muselmän från Indien förenade sig med sina trosförvanter i Afrika och Mindre Asien för att visa skaparen av den nya tidskriften det intresse de togo i hans verk.

Detta verk blev hastigt rikt på praktiska resultat. Sålunda utverkade dr Insabato det effektiva införandet av undervisning i det italienska språket vid den största arabiska skolan i Kairo, Tahdiriehskolan. Vidare blev genom hans förmedling vid det stora universitetet El Azhar en *rouwag* eller sektion reserverad för de infödda muselmaner som kommit från de italienska kolonierna för att bedriva sina studier i Kairo. Slutligen förmåddes en av Islams största religiösa auktoriteter scheiken Abd-el-Rahman Eleiche att helga en moské i Kairo i närheten av universitetet El Azhar åt konung Umberto I:s minne. Under loppet av några få månader lyckades Italien, trots den ödesdigra fiendskap som mötte »Il Convitos» och dess grundares ansträngningar, förvärva sig solida och varaktiga sympatier i hela den muselmanska världen, och de som intresserade sig för utvecklingen av de folk som bekänna sig till den islamitiska tron, förstodo att detta land mera än något annat var i stånd att underlätta spridandet av det moderna framsteget bland infödingarna.

Parallellt härmed fick dr Insabato mottaga dyrbara bevis på uppmuntran från högt uppsatta personer inom den politiska italienska världen som kände tillfredsställelse att se en mer tillgänglig väg öppna sig för sitt lands diplomatiska inflytande. Denna sista tid ha dessa bevis på erkännande mångdubblats och ha kommit att underlätta det arbete han förelagt sig. Det moraliska stöd som skänkts dr Insabato bör ytterligare

växa om Italien som det sedan länge är dess generösa äregirighet vill styrka sin intellektuella och politiska auktoritet i Nildalen och sitt inflytande som civiliserande nation i Orienten.

Dr Insabato har inte övergivit sina vetenskapliga undersökningar och ännu f. n. förbereder han ett arbete: *Om de tuberkulösas oansvarighet*, i vilket han påvisar den själsliga och moraliska underlägsenhet som i många fall åtföljer den fruktansvärda sjukdomens framträdande. Dessutom lägger han i samarbete med M. Alexandre Ular, den genom sina arbeten på den internationella politikens område väl kände författaren, sista hand vid ett mycket betydande arbete om den orientaliska frågan, ett problem som i dessa dagar upprör alla sinnen. I detta arbete komma att framläggas hittills okända dokument som skola sätta läsarna i tillfälle att bilda sig en föreställning om den internationella situationen som i hög grad avviker från den allmänt erkända. Många fördomar som äro rotfasta hos den stora publiken skola säkerligen utrotas genom denna bok och åtskilliga stora namn inom den orientaliska politiska världen skola framträda där i ny belysning. Man kan förutsäga den största framgång för detta arbete, rikt på avslöjanden, som i så hög grad kommer att tillfredsställa den allmänna nyfikenheten.

Dr Insabato är en vän till vårt land och han har i Paris, dit han ofta kommer, knutit talrika vetenskapliga, litterära och politiska vänskapsband. Vi böra varmt applådera det verk han som en god italienare har utfört, ty vårt lands politiska, ekonomiska och finansiella intressen kunna inte annat än draga fördel av ett fullkomligt samförstånd av Italien i synnerhet och av de latinska raserna i allmänhet med Islam.

En sak är iögonfallande med denna artikel — den nämner inte vid något tillfälle Ivan Aguélis namn. Det hade dock legat synnerligen nära till hands att framhålla den roll, som L'Encyclopédies kände medarbetare »Ivan» spelat för tillkomsten av *Il Convito*. Däremot var det artikelförfattaren måhända obekant, att det bebådade arbete »om den orientaliska frågan» som skulle bära Insabatos och Ulars namn, efter Aguélis egen uppgift i stor utsträckning byggde på av denne lämnat källmaterial.

Men när detta stod att läsa var *Il Convitos* saga slut. — Insabato hade åtminstone tillfälligt lämnat Egypten, tidskriftens arabiske redaktör Abdul Hadi stod där absolut övergiven.

»Jag känner en mycket livlig harm mot honom», skriver Aguéli till sin förtrogna i Paris den 7 november 1908, »och jag ber inte längre för honom och hans företag, detta sedan ungefär åtta månader, sedan mars månad detta år. Men å andra sidan önskar jag honom ingenting ont. Jag skall bedja för honom, *när han har tillstått och förstått sina misstag.*»

18 mars 08.

Min mycket kära Väninna!

Jag befinner mig sedan tre veckor i en mycket förtvivlad situation. Denne förträfflige Insabato har lämnat mig åt mitt öde utan att underrätta mig om någonting. Han tycks befinna sig på resor. Jag har börjat finna detta helt komiskt fastän jag betraktar Nilens vatten som om det var Seinens under en fruktansvärd vinternatt. Du bör veta att tröstegrunderna äro sällsynta under sådana ögonblick. Det är av den orsaken som jag inte

har berövat mig en av de bästa som finnas i tystnaden. Om du tolkar min tystnad som glömska äger du ingen hjärna. Vet att jag aldrig har varit dig så nära som under dessa förskräckliga dagar.

Jag söker arbete och jag är på väg att finna sådant. Jag har funnit framför mig en vidöppen dörr så vidöppen att jag tvekar mellan den och Nilens vatten. Det är tidningen »El Liwa», det egyptiska nationalistiska organet. Jag tror inte att jag under någon omständighet skall stödja mig på denna käpp och att jag skulle begagna ett liknande språngbräde till räddning. Jag föredrar att gå under på ett anständigt sätt. Det är i den tidningen man har sagt att det inte finns några mör i Frankrike. För min del finner jag mycket bisarrt att man stänger de dörrar på vilka jag klappar och öppnar för mig dem som jag inte klappar på.

Aguéli vill fly ur fångenskapen, men hur skall han komma loss. Det stora hindret utgöres av dessa arma djur, som han omhändertagit och som han inte har samvete att lämna vind för våg. I åratal ha de redan hållit honom kvar. Hans hjärna arbetar hur han skall kunna placera dem, och i ett brev av den 21 maj 1908 till Mme Huot lämnar han ett förslag till lösning av problemet, som samtidigt presenterar för oss hela hans brokiga omgivning.

Min kära Väninna!

Jag har tillbragt gårdagen med att skriva ett långt brev till dig. I dag på morgonen upptäckte jag att det var dumt. Och att du som vanligt kommer att missförstå det. Det händer mig mycket, mycket ofta att jag skriver brev till dig, som jag icke skickar iväg till dig.

Jag vill skriva om det från i går och därefter sända dig det. Men jag fick i går kväll veta en nyhet som gladde mig mycket: en avsevärd prisnedsättning i Messagéries Maritimes priser på grund av den utländska konkurrensen. Första klass 150 francs, andra klass 50 fr. Jag skall genast göra mig närmare underrättad härom. — Jag ber dig att ge mig Langs adress, ty jag vill be honom att hjälpa mig att återvända hem.

Vilken tur! Olyckligtvis är jag på efterkälken med några månaders hyra, men det är jämförelsevis litet. Men du må veta en gång för alla att det bara är kattorna och financerna som fördröja mig och som ha fördröjt mig.

Ah kattorna! Se här har du lösningen. Jag vill tala med dig om de 4 personerna och de 4 kattorna.

De mänskliga varelserna:

1) *Abdul Baqui* har flyttat. Bor ensam hos sina föräldrar i det vackra huset som du har sett. Han har spontant erbjudit sig att ta alla mina kattor. Som huset redan är fullt och som stadsdelen lämnar en del övrigt att önska ämnar jag inte betunga honom med mer än Nelly och kanske vid behov den sjuka. — Tidigare, så länge han bodde i sitt gamla hus, kunde han inte taga djuren till sig, d. v. s. behålla dem.

2) *Mr Thomas*, parisisk målare, mycket begåvad och en förträfflig man. Vad tusan har det gått åt dig eftersom du inte har sett hans vackra målning från Kairo på Independenternas salong. Men det är den ende som har en smula förstått ljuset här nere. Men skicka då någon till Independenterna som har korpgluggar i skallen!

Mr Thomas tar den sjuke katten. Om han ger sig i väg skall han lämna den till Abdul Baqui som inte bor långt härifrån.

3) *Fatima, den sudanska beduinkvinnan.*
Är en utmärkt flicka som jag lärde känna hos Abdul Baqui när hon ännu var barn. Bor i sitt kvarter. Som beduinkvinna gör hon stor skillnad mellan vänskap och kärlek. Jag har åtskilliga anspråk på hennes vänskap men intet på hennes kärlek. Hon är f. ö. hederligheten i egen person. Och som beduinkvinna behandlar hon männen som likar, gifter sig inte med någon annan än en tillhörande hennes egen stam. Hon är fri till sin karaktär och oförvitlig. Och du skall göra mig det nöjet att inte tänka illa. — Kort och gott Mlle Fatima skall göra sig en helig plikt att gå och söka rätt på Nelly var som helst, om hon skulle gå vilse. Och att slå in käften på varje skurk som rör vid mitt djur.

Det är för övrigt hennes specialitet att mörbulta folk som brister i respekt mot henne.

Mina anspråk på hennes vänskap äro: jag är ny muselman, jag är mycket god vän med Abdul Baqui och hans familj som hon sätter ofantligt värde på. Vidare det att jag har sagt att den svarta hudfärgen inte är ett hinder för skönheten. Men om jag ville röra vid nämnda hud skulle hon ge mig ännu duktigare med smörj än hon ger de andra.

4) Mlle *Wahiba*, flickan som sköter mitt hushåll. Du har sett henne och du har med rätta bedömt henne vara en mycket hederlig flicka. Hon har ingen känsla men hon har ordet i sin makt. Hon skall taga hand om mina två hankatter Baron och Taloche som är vana vid kvarteret och som har lätt att klara sig. Hon skall var månad få några sous som Abdul Baqui skall ställa om kommer henne till handa. Baron är förälskad i Wahiba. När hon rör sig i mitt rum, lämnar han henne inte med ögonen, fradgar av beundran och rör långsamt på svansen av ömhet.

Wahiba kommer inte att gifta sig. Hon är alltför ful och alltför fattig. Som de äga huset där de bo komma mina två rännstensungar att leva så lugnt som möjligt.

De 4 kattorna.

Nr 1 *Nelly*, det är min kärlek. Jag har svårt att skiljas från henne. Men hon kommer bra överens med Abdul Baqui, som mycket bra förstår att ett djur behöver något mer än daglig kost och omvårdnad. — Jag har redan sagt dig, att i Islam, sådan den fordom utövades, var det förbjudet inte bara att slå djuren annat än mycket litet för att vid behov stimulera dem, och att lasta dem för tungt. *Men också att skymfa dem och att säga smutsiga och orena ord till dem* (sic! ! ! ! ! Alla lagfarna jurister äro överens därom, och det är uttryckligt).

Nr 2 Den sjuka. Hemförd för en månad sen med frambenen brutna. Hon har så småningom återhämtat sig men är alltjämt svag, mager, de andra äta upp hennes munsbitar, om man inte ser upp.

Nr 3 *Tuloch*, den lille rödhårige som jag har berättat för dig om. Det är ett fruktansvärt djur, stark av ett glättigt lynne. Stjäler med våld från djur och människor. Vilket gör att jag gärna ser att han inte lämnar detta kvarter där man har vant sig vid honom.

Nr 4 *Baron*. En katt som är förtjänt av sitt namn. Mycket väluppfostrad men tycker inte om några förändringar.

Nog för i dag. Försumma inte les Messagéries Maritimes. Det är rätta ögonblicket att göra reklam för dem. Jag skall ta reda på detaljerna. — Glöm inte Lang heller!

Min kära väninna. Det finns alltså inte någon möjlighet att komma till samförstånd. Alla våra brev äro goddag — yxskaft. Du kan alltså inte göra några tankeansträng-

ningar för att förstå mig bättre. Det finns ingenting förändrat i oss, inte vad mig beträffar. Men tiden har varit så motig som möjligt.

Jag kysser dig av hela mitt hjärta och jag ber dig att förjaga alla onda tankar. Du vet inte hur fjärran du är från sanningen i dina senaste brev.

Din tillgivne
I.

Från dessa sista fångenskapens år möta oss vittnesbörd om en märklig dualism i Aguélis väsen, å den ena sidan en bundenhet med oslitliga trådar vid den omgivande fenomenvärlden i allt dess brokiga virrvarr från politikens intriger ända ned till dessa fyrbenta vänner, som voro hans tröst och hans olycka; å andra sidan en själens längtan efter frigörelse från det jordiska.

Den 10 juni 1908 skriver han ett märkligt brev till Mme Huot, ur vilket jag redan tidigare har återgivit ett utdrag.

Det är nästan ett avfall att göra advokatyr med det Oändliga. Är det inte att tvivla på dess allmakt och allvetande? När jag ber om misskund är det inte efterskänkande av straffet jag önskar, det är det andliga livet jag vill vinna. Föga betyda för mig smärta och oro, d. v. s. min egen. Ty jag, jag *existerar ej*. Jag *finns inte till*. Det finns ingenting mera gudlöst än att ropa jag! jag! !

Det är det orientaliska giftet: Oundvikligt, men övergående. Mindre farligt likväl än västerlandets som alltid stannar kvar i kroppen.

Jag känner mitt tillstånd och jag beder Gud att lägga på mina axlar en noblare börda. *Men Han Allena Är.*

Men omedelbart efter dessa religiösa betraktelser glider Aguéli över till ett ämne, som för honom förenade jord och himmel: Kvinnan.

Hur ofta än Aguéli under dessa år i Kairo hade letat efter den dyrbara pärlan bland Kairos gatsmuts, bar dock det drömda, ogripbara idealet alla stridigheter och brytningar till trots, alltjämnt Marie Huots drag. Och gång på gång kommer det till uppgörelser, som vilja vara definitiva men alltid kvarlämna en evigt oupklarad rest. Vad som tilldrog sig vid de två långa besök som väninnan dessa år avlade i Kairo veta vi ej, hennes resebrev i *L'Encyclopédie Contemporaine* äro föga givande vad Aguéli angår. Men i sina brev blottar han sitt innersta.

Jag känner dig, jag, ty jag älskar dig. Du, du känner inte mig. Vid ett enda tillfälle trodde jag att du hade förstått mig. Det var när du förlät mig Egypten, på grund av den stora likheten mellan dig och dem (de egyptiska kvinnorna). Men det var en flyktig ljusglimt.

Du begår oerhört grova misstag, när du analyserar mitt själsliv. Jag är ingenting mindre än en kraftnatur. Man har framhållit kroppsövningens betydelse för mig. Jag drev en slags sport. Ung och dum som jag var, gjorde de mig uppblåst av högfärd. Men

dessa tider av en skadlig hedendom äro fjärran. Och det är bra litet kärleksfullt att servera mig detta. Människan säger en massa dumheter som hon inte alls tänker på. Det är oklokt att taga fasta på dem, ty det är stundom åhöraren som framkallar dem, genom sitt missförstånd eller förbiseende. Du också har sagt sublima sanningar som jag omsorgsfullt har graverat i mitt hjärta. Du har sagt dumheter också. Dem har jag fullständigt glömt. — Du vet att jag är muselman och att du förresten har understött min Islam. Nåväl, Islam utplånar allt föregående, d. v. s. det onda och det falska. För övrigt sitter det inte så djupt. Du har tydligt sett att kvinnorna inte älska mig. De fly mig. Förr i tiden sökte jag dem och tillbad dem framför allt annat, inte på grund av deras kön som inte lurade mig, men på grund av deras cyniska egoism som jag i hemlighet avundades dem, då jag trodde att det var en styrka. Och också på grund av deras förvirrande omedvetenhet. *Men nu har kvinnan varit obarmhärtig, grym mot mig.* De enda som ha älskat mig äro den vansinniga, den religiösa, den enfaldiga och en slags skogsfé som kallas »älva».

Hur vill du att kvinnorna skulle kunna älska mig, jag som finner våldtäkten ytterligt motbjudande. Jag föraktar den kvinna som vill bli tagen med våld. Men det är precis de 99 %. Se där hemligheten av den ringa framgång som jag har hos könet. Jag älskar endast kvinnan-idolen. Men instinktskvinnan, t. o. m. den obildade, vilda förstår bättre denna roll av strålljus än den sociala germanska, latinska, kinesiska eller hindukvinnan. Arabkvinnan, hon dominerar, t. o. m. när hon döljer sig i ett hörn, helt beslöjad. Den begränsade sfären av hennes inflytande beror på yttre orsaker, snarare historiska och politiska än sociala.

Jag vill inte våldföra, jag bekänner att jag inte kan det. Jag vill inte bli våldtagen. Jag älskar att man lägger sin arm omkring min hals. Jag älskar den kvinna som betager mig min hjärna, kvinnan som opium, kvinnan som glömska. Du är den kvinnan, d. v. s. du kunde vara det, och du har bara varit det några få gånger. Varför är du så komplicerad, så pratsjuk och så orolig. Men det är just du som inte kan göra dig fri från dina minnen. Det är därför som du flyr skuggan och tystnaden.

För Ivan Aguéli var Marie Huot en idol, som han dyrkade på avstånd, men vars inblandning i hans egna angelägenheter han djupt fruktade. Och som han just nu hade mindre anledning än någonsin att finna önskvärd på nära håll. Han insåg mer än väl att idolen skulle visa sig helt oförstående för det sätt på vilket han i praktiken ville visa sin uppskattning av »instinktskvinnan, den obildade, vilda».

Det är i ett brev till modern, skrivet i augusti eller september 1908, som Ivan Aguéli framlägger sina nya, sensationella framtidsplaner.

Min kära Mor!

Tusen tack för ditt vänliga brev med betyget och för postanvisningen. Jag ser på ditt brev att du ej har reda på hur det står till. Insabato, doktorn, har ej bedragit mig. Men han har ej lytt mina råd o. följden härav blev att han själv har blivit grundligt bedragen av åtskilliga sina landsmän som han hade förtroende för. Därför har det varit nära att gå omkull för honom. Jag har i flera år varnat honom för dessa skurkar o. då jag såg att han ej lydde mig o. mina råd så grälade vi på varandra flera gånger. Nu ser han att jag haft rätt, men det är för sent. Jag är förargad över hans envishet, men han själv är en

Ivan Aguéli med en turkisk vän.

mycket hederlig karl. I alla fall så är jag utledsen på alltihop. Det är svårt för mig att begära pängar av en person som har förlorat mycket, låt vara genom sitt eget förvållande. O. allt det där tidningsbråket vill jag ej vidare ha att göra med.

Mina framtidsplaner äro sådana. Måla, o. under ett par år, tills jag tagit upp mig; hjälpa till vid en trävaruhandel här. Jag har talat vid svenska generalkonsuln här, o. han sade att en italienare gör goda affärer här med svensk trähandel. O. det är goda utsikter. Jag varken vill eller kan lägga ned kapital i en affär som jag ej i grund o. botten känner till. Det är ej min avsikt att handla för egen del. Men jag vill hava noggranna uppgifter om saken o. intressera träpatroner för saken i Sverige o. här kan jag få hederligt folk att övervaka saken.

Jag ville bedja dig hjälpa mig att göra några småresor här på landet, för att få goda uppgifter om alla småsaker i trävägen. Jag måste resa till sjöstäderna här i Alexandria, Ba Port Saïd o. Ismailia; möjligen till några stora städer som driva bomullshandel,

ty dessa är affärsmedelpunkterna. För allt detta fordras det mig omkring 200 eller högst 250 kr. Som det handlar om en viktig framtidsfråga så beder jag dig godhetsfullt förskaffa mig denna summa.

Jag har att resa ungefär en månad omkring här. Så begiver jag mig hemåt för att hälsa på dig o. för att göra upp med träpatroner hemma. Jag vill endast vara mellanhand, men jag ser att det är möjligt att göra briljanta affärer i den saken. Svenska konsuln i Alexandria kan o. bör vara mig till största nytta. — En av de stora fördelarna av saken är att man kan börja med litet, men i en landsortstad. Så kan jag dessutom, vad ingen annan kan, skaffa hederliga o. trovärdiga infödingar för minuthandeln, för forslingarna o. s. v.

Det är första gången jag talar till dig om en verkligen praktisk sak. O. jag ber dig hjälpa mig, ty det är mycket allvarligt. Jag har fått stort intresse för livet o. jag ser att om jag förståndigt använder mina kunskaper så kan jag snart o. lätt skrapa ihop en förmögenhet.

Mitt mål är att få ihop följande handel: trä från Sverige för att säljas i Egypten. Så gå till Abyssinien köpa kaffe, återvända hemåt o. möjligen taga bomull från Egypten på genomresan. Men jag vet ej om bomullsaffärerna löna sig i Sverige. Att kaffehandeln lönar sig, det vet jag. Ty man kan få en storartad plantering i Abyssinien för otroligt ringa pris. Jag är bra underrättad därom. O. om jag använder mina kunskaper om Egypten o. Abyssinien så kan jag lätt förtjäna pengar.

Du blir naturligtvis förvånad över denna min hastiga förändring. Jag skall säga dig orsaken. Jag vill gifta mig o. just med en abyssiniska, som är mycket vacker o. mycket snäll, fastän mörk i skinnet. Som i Salomos höga visa (I kap. vers 5—6). Det är hon som talat med mig om sitt fosterland, o. dess näringar.

Du skall inte inbilla dig att man äter folk fastän man är brun som tobak. Abyssinierna äro ett präktigt folk o. dess kvinnor äro de bästa o. vackraste på jorden, fastän mörkhyade. Men nu skall du inte tala om det där för någon; isynnerhet inte för Mme Huot. Ty då grina dom i förväg.

Men nu är en sak viss. Jag vill bli förståndig o. reda mig själv o. förtjäna pängar. Nog för att tösen är mer än belåten med ytterst litet o. torvtigt, ty dessa naturbarn känna ej till högfärd, avundsjuka, grälmakeri o. elakhet. Men om hon får det bra, så blir hon så glad så jag glömmer bort allt ledsamt jag haft i världen. — O. så kan jag ej skaffa familj utan att hava något visst o. bestämt.

Jag ber dig alltså hjälpa mig o. om du kunde sända mig genast något t. ex. 50 kr. eller mindre. Ty jag har ingenting sedan jag bestämt avsagt mig doktorns affärer.

Kan du således tvärt sända något, 25—50 kr. o. sedan 180 eller 200 kr. hälst i engelska eller franska sedlar i assurerat brev, då gör jag mina små undersökningsresor o. så kvistar jag i väg hemåt.

Många kyssar o. hälsningar o. tack.

Tillgivne sonen
Ivan.

Lika oväntat som den sköna abyssinskan här dyker upp, lika snabbt och spårlöst försvinner hon åter ur Ivan Aguélis liv. Man torde kunna utgå från att den tilltänkta mörkhyade svärdottern ej hälsades med någon större förtjusning i Sala. Ivan har säkerligen grundad anledning, när han i de

följande breven bevarar en absolut tystnad om detta ämne, medan trävaruaffärerna åter ventileras med stigande modlöshet.

Kanske kommer den djupa tragik, som vilar över Ivan Aguélis underligt ödesbestämda liv, format i så uppenbar strid med förnuftets alla lagar, ingenstans till ett mera gripande uttryck än i den situationsbild, som han ger i ett brev till Mme Huot daterat den 28 september 1908.

Brevskrivaren berättar att han flytt från Kairo till den plats, där det forna Memphis var beläget, en av de vackraste trakter i Egypten. Men för att komma dit har han inte vågat taga järnvägen, för sina katters skull, som han ju inte kunde lämna utan vård i Kairo. Så har han inte haft annat val än att färdas på Nilen i båt.

Är denna tiggargestalt verkligen samme man, som bygger planer på skapandet av ett mäktigt internationellt handelshus, på knytandet av handelsförbindelser mellan sitt övergivna fädernesland och detta sagolika Abyssinien, dit en ny lidelse lockar honom? Det måste så vara. Han ger sig själv i sin självvalda förnedring, offrande sig för de varelser, som stodo hans hjärta nära.

Vi se den utmärglade mannen i sin slitna burnus instängd i ett hörn av den packade båten, lugnande småprata med sina skyddslingar mitt i den stojande och stinkande massan, femtio människor hopträngda inom båtens relingar. Timme efter timme sitter han där utan skydd för den brännande solen, som går sin långa vandring över den molnfria himlen. Ännu sex dagar senare faller den sönderbrända huden av honom. Är det solstygn, frågar han sig, som gör att sömnen har vikit från hans läger? Eller är det tankarna, som hålla honom vaken? Hjärnan som aldrig vill vila? Är han inte själv ett jagat villebråd liksom dessa stackars varelser, som han plockat upp på Kairos gator? Ständigt lägga ju fienderna nya snaror för honom.

Vintern släpar sig fram, alltjämt ingen förändring. Så en dag blir måttet rågat. Den 2 mars 1909 skriver han till Mme Huot:

Man har velat skicka oss som gisslan för att låta skära av halsen på oss. Det är ett förfluget ord av den italienske ambassadören som gjorde att allt upptäcktes, och en vacker dag fingo vi mottaga det goda rådet att avbryta alla förbindelser med italienarna. Detta råd kom från Scheick Senussi *själv*. Jag skall ge dig detaljer muntligen så att du inte förvånar dig över mitt beslut.

Nu *måste* han bort. Men ännu skulle det dröja långa, pinande månader, innan de sista fjättrarna kunde skakas av.

Äntligen i oktober 1909 bröt Ivan Aguéli för andra gången på allvar upp från det land, där han under så många år hade känt sig dömd till straffarbete. Den alltid oberäkneliga Marie Huot hade skickat honom ett

rekommendationsbrev till kaptenen på den ångare, som skulle föra honom till Marseille, men brevet kom aldrig till någon användning. »Jag var för illa klädd», skriver han till henne, »att begagna mig därav».

Men mannen i tiggardräkt kände sig säkerligen i sina trasor som en förklädd furste, en Harun er-raschid som ville bringa sitt missledda folk hjälp. Ingen av dessa som nu veko undan för honom som för en pestsmittad anade, vilka mäktiga planer som välvdes i hjärnan på denne främling, som från däcket såg Afrikas kust sjunka bakom horisonten. Och ingen makt i världen kunde beröva honom den dyrbara skatt, som han bar under sin lappade burnus, bar som heliga reliker i sitt skrin — Ibn Arabi's visdomsord, som skulle leda honom på hans tunga, törnströdda stig.

V.

HAVET.

DEN 5 OKTOBER 1909 steg Ivan Aguéli i land i Marseille. Mme Marie Huot hade med anlitande av sina sista tillgångar rest honom till mötes för att, som hon hoppades, i hans sällskap få återvända till Paris. I stället blev sammanträffandet till en dramatisk uppgörelse i stor stil. Vad som exakt tilldrog sig därvid torde vara svårt att nu rekonstruera, de medspelande i dramat voro allt för upprörda, deras vittnesmål alltför stridiga. Ännu efter månader gingo svallvågorna höga efter katastrofen. Att den kvinnliga partens svartsjuka var den yttersta orsaken till sammanstötningen är genomskinligt, men även förlusten av de små besparingar hon förgäves offrat på denna resa upprörde hennes innersta. Aguéli hade vänt henne ryggen. Och så hade hon ändå sålt sina sista fäderneärvda åkrar för att tre gånger kunna uppsöka vännen i Kairo.

Mme Huot återvände till Paris, medan Aguéli fortsatte till Genève. En intensiv korrespondens från december 1909 till mars 1910, av vilken både den kvinnliga och manliga partens brev till stor del äro bevarade, låter oss följa alla skiftningarna av denna förbittrade envigeskamp mellan den intellektuellt överlägsne, med alla sina starka passioner behärskade men verklighetsfrämmande konstnären och den fantasifulla, av svartsjuka förblindade, efter hämnd och kärlek törstande skaldinnan. Båda spela över hela registret av sina känslor, båda ge sig helt och oreserverat. Ett löst utkastat ord, en anklagelse eller misstanke kan ge anledning till ett brev på tiotals sidor, kan locka den manliga parten till bittra eller djupsinniga utläggningar och förkrossande domslut, den kvinnliga till uppgiven klagan eller utfall av vitglödgad vrede.

Som jagad av svartsjukans furier skriver Mme Huot den 21 december:

I skuggorna går jag trevande, jag stöter emot okända ting och jag snubblar. När jag inte vet var du bor eller vad du gör, när jag inte kan placera dig och följa dina rörelser åkallar jag *underjordens makter* för att se och veta, de tändas i mig som irrbloss när jag

är alldeles ensam om natten — — — jag säger dig att jag har sett, å ja, tydligen sett! — — — och att innan jag såg hade jag haft denna egendomliga aura som darrar som vindfläkten som är orkanens förelöpare.

Detta verkar ju som en gestalt, stigen ur en antikens tragedi. Det vilar något märkt, ödesbundet över denna själ i nöd.

När Marie Huot ägde något av en tragisk figur, låg detta kanske främst däri att hon, med insatsen av sitt livs lycka, kämpade den alltid ojämna kampen mot den ålderdom som dock en dag måste komma även för denna i sin egen tanke evigt unga skönhet.

Så är då också det brev som hon skrev den 26 december 1909 med all sin löjliga självförgudning på sitt sätt ett mänskligt gripande dokument. Ivan har tillåtit sig att oartigt nog kalla henne för ett missfoster — en kalv med tre huvuden. Darrande av indignation tar hon upp den kastade handsken.

Jag har lagt på hullet — — — därför att jag har ansett detta yttre mera gynnsamt för min skönhet — — — jag har inte någon rynka — — — min hud och min hy äro släta — — — och jag är alltjämt en skönhet bland de sköna. — — —

Kalven med tre huvuden! — — — Ja! Min käre vän, försök att bliva den kalven och du skall få känna på *försakelsens* lag.

Här skall du få en helt färsk anekdot, min vackre älskare, för din religion:

Sistlidne tisdag befann sig på Mercures mottagning författaren till *Vamireh* och andra romaner av en hög och förnämlig litterär halt, överlägsen den som produceras av Rudyard Kipling som bara har lånat av honom — utländingarna bestjäler oss alltid! — J. H. Rosny i samspråk med Rachilde och Mme Dauville. Från det ögonblick jag inträdde släppte ögonen mig inte. Det befann sig åtminstone 30 personer i de båda salongerna. Man presenterade oss inte för varandra, då varken den ena eller den andra anhållit därom.

Jag var mycket vacker den dagen (jag har sådana triumfdagar!) i en mörkblå klänning med en mössa av kastanjebrun sammet broderad med guld, halsen mycket fri från klänningens urringning, visande axelns och nackens linje, ingen underkjol men med klänningen smitande åt höfterna, mycket smärt, med armarna gjutna i sina trånga ärmar. Jag njöt samvetsgrant av Rosnys lycksaliga beundran. När han tog avsked, ledsagad utav Rachilde och Mme Dauville som efteråt kom för att låta mig få del av historien helt färsk, frågade han dessa damer: »Vem är då denna vackra dam med ännsmycket?» Rachilde skyndade sig att svara: »Det är en av våra poetissor, Marie Huot», vartill Rosny genmälte: »Hon är beundransvärd». »Hur gammal skulle ni gissa att hon är», frågade Rachilde. Rosny svarade en smula förvånad: »Trettiofem år — kanske —». Mme Dauville och Rachilde brast ut i skratt och svarade: »Hon är över 63 år». Det förefaller som om Rosny inte ville tro dem utan menade att man drev med honom.

Kalven med tre huvuden! — — — vad!

Jag tackar dig, Mimi, du är mycket älskvärd. När du är på andra sidan livet och jorden kommer du att förstå vad en *kalv* som denna är *värd* i Guds ögon! — — — Vid sidan av Josua som hejdade solen skall han kanske ha sin plats i paradiset. Det är samma

underverk. Historien citerar inte mer än två kvinnor som äro fenomen av liknande art, Diane de Poitiers och Ninon de Lenclos. En dag kanske någon biblioteksråtta som snokar igenom gamla onyttiga och helt förgätna böcker och dokument kanske skall gräva upp en tredje den här slags Johanna den svagsinta, en smula messias, en smula poet, denna extravaganta Marie Huot som också hon förstod att hejda tiden — — — *och frambära*. Det är inte vem som helst som är kalv med tre huvuden!

Gör inga ursäkter, jag ber dig därom, det är så vackert på det viset — — —.

Men förgäves försöker Marie Huot övertyga sig själv att hennes triumfer i »Mercure de France's» salonger skola förmå locka den kallsinnige vännen tillbaka från hans meningslösa studier och mystiska förehavanden i Genève. Åter grips hon av ett vanmäktigt raseri.

23 februari.

De stormar som ha lössläppts i min själ, ingen har anat dem — — — mitt samvete har fått lära känna alla brott, alla helvetets frestelser. En återstod av blygsel, åh, med tanke på min son och också på min man som skulle ha fått lida av skandalen, ha hindrat mig att resa till Genève, inte med en revolver i näven, men med ett ridspö i handen, för att mitt på gatan, mitt i postkontoret med all kraft märka ditt ansikte därmed, på samma gång som jag slungade dig i synen de epitet som du förtjänar.

25 februari.

Jag har dödat dig så många gånger i inbillningen att den vällust jag skulle känna över din verkliga död skulle vara futtig i jämförelse därmed. Om du har strypt mig in effigie så är det endast brutalt; jag lägger mera raffinemang däri.

— —

Men ge mig då illusionen av en riddare och inte anblicken av en fallen varelse! — — — Ge mig teater, dekoration — — — något konstgjort, om du så vill, men som glänser — — — Jag vill inte göra min älskare till en halmmatta för mina fötter men till en kokard i min mössa!

Har du förstått?

Men fruktansvärdare än detta i och för sig ofarliga hot var det förtal som den svartsjuka spritt ut om sin otrogne vän. Ryktena voro visserligen grundlösa, men enligt Aguélis förmenande hade de dock skadat hans anseende både hemma och i utlandet. Den 26 december 1909 beskriver den förtalade i upprörda ord sin belägenhet.

Först och främst är min ställning fruktansvärd. Jag är vanärad *överallt*, i Sverige, i Frankrike och det europeiska Egypten. Det är här inte en fråga om egenkärlek och fåfänga utan om personlig säkerhet. Kom ihåg att jag inte längre har mänskliga rättigheter i dessa tre länder! Ingen svarar längre på mina brev; jag har skrivit till mina gamla vänner, blott för att göra mig påmind. Alla vända mig ryggen. Bergh har låtit säga mig att aldrig mer visa mig hos honom. Alla dörrar äro stängda för mig. Det händer t. o. m. att värdshusvärdar och innehavarna av näringsställen neka att härbärgera mig eller giva mig att äta för vilket pris som helst. Jag befinner mig bokstavligen utanför samhället, utanför mänskligheten.

Men denna underligt sammansatta natur, som i förblindat raseri kunde begå de huvudlösaste handlingar, var i andra ögonblick mäktig en förunderlig klarsyn. Märklig är detta i hänseende den jämförelse mellan sig och Aguéli som hon drar upp i det brev som är daterat den 10 februari 1910:

Jag har alltid blivit slagen av detta faktum: att medan din talkonst förför och fängslar intelligenserna omkring dig binder din känslighet ingen vid dig, stimulerar ingen själ: dina bästa åtbörder äro icke något föredöme för dem som närma sig dig — — — Du har alltså icke någon mission från Gud! Stanna på den plats som han anvisar dig. — — — Låt du din intelligens fladdra från norr till söder — — — irra du fri med hjärnan full av formler och inte en enda tillgivenhet i hjärtat, inte en enda utstrålning omkring dig!

Tillåter du mig en jämförelse: jag har aldrig varit något annat än en olärd kvinna; jag hade mera intuition än intelligens — — — lyckligtvis, men mitt hjärta klappade med hårda slag och jag kände det alltid springa åstad med mig som en galning; mina armar, mina händer och mina fötter följde det utan att se och utan att *veta*, och den minsta av mina åtbörder försatte berg — berg som sedan Adams tid alla skrivbordsfilosofer och bönhusmadamer tillsammans, förenade på kyrkomöte, inte hade kunnat rubba. Mitt ord var eld, inte litteratur, jag var virvelns medelpunkt, jag ryckte folk med mig.

Den första som blev förvånad, det var jag. Mina åtbörder återgavs hundrafalt av okända armar — man hade helt enkelt sett på mig. *Jag använde inga formler*, jag var okunnig i konsten att teoretisera; men jag verkade i det godas tjänst, jag darrade inför Guds lidande, hans rop ljöd i min stämma. Allt vad jag har rört vid har återuppstått, allt som jag snuddat vid har blomstrat. Och *detta är alltjämt så*, min beröring är nog för att väcka liv omkring mig.

Jag är en dumbom. Jag vet det. *Jag känner det.* Jag är en sinnlig varelse, une animale. Du Ivan är ett snille, en ande, un esprit. Och det är därför som vi dragas till varandra och hata varandra.

Men det finns också ögonblick när brevskriverskan börjar se på sig själv och sina upplevelser som på ett fenomen värdigt att väva in i diktens konstrika form. Ett sådant ögonblick föds den »Chanson pour lui» som skaldinnan gömmer bland så många andra självbekännelser i djupet av sin skrivbordslåda med anteckningen längst ned på det tunna bladet: »Det finns en melodi av mig till denna sång».

Melodien är borta, men verserna tala sitt sorgsna språk. Se här begynnelsestrofen:

Je t'en veux. Oh! que je t'en veux
De notre orgueil à tous les deux,
Sans pouvoir défaire le nœud
De nos cheveux!

Men mot detta smygande, nesliga förtal var det som om nya, okända krafter hade vaknat till liv i Ivan Aguélis inre. Och med en stämma vibrerande av sammanbiten kraft avger han sin manliga förklaring:

Vad mig beträffar, har jag en plikt att uppfylla. En tanke är bunden vid mitt arma liv. Tanken på oberoende och mitt nya Jag. Det är för den saken jag har fört mitt lösdrivarliv. Nu säger man åt de unga som jag inte känner: »Flacka inte omkring! Sök inte! Ni kommer att sluta som denna olycklige», och de nämna mitt namn. Man använder mig som en ljussläckare för nobla strävanden. Jag kommer att bära på ett tungt ansvar i den kommande tillvaron för denna sak. Jag har alltså för första gången i mitt liv mottagit en befallning: *Befallningen att lyckas*. Jag *måste* rehabilitera mig, ty man gör ett fult bruk av min historia i de kretsar, där man ännu tvekar mellan det onda och goda. Jag *måste* lyckas av kosmisk plikt. Jag måste lyckas; eller också stupa, inte bara elegant utan med sådan värdighet att glansen av min död kastar sitt ljus över de mörka, icke brottsliga men diskutabla punkterna i mitt liv. En dylik död finner man ej lätt i det modärna samhället. Återstår då det tunga och pinsamma livet.

Det är härför, min kära väninna, som jag har blivit »försiktig». Mitt liv tillhör mig inte. Efter min återupprättelse, ja! Men ej dessförinnan.

Mme Marie Huot 1907. Fotografi ur diktsamlingen »Le Missel de Notre-Dame des Solitudes».

Och så en dag — det är i brevet av den 14 januari 1910 — tränger ur djupet av Ivan Aguélis bröst ett skri om hjälp att slita de hatade kedjor som den åkallade väninnan själv har smitt med sitt hån:

Återgiv mig åt målningen och du skall aldrig ha anledning att beklaga dig över mig! Jag är inte alls någon misslyckad figur. Jag har mer än någonsin styrka och lust att måla. Jag har inte alls behov av att veta vad man tänker om mig, väl eller illa.

Han återkommer i ett senare brev till tvångstanken som inte vill släppa:

Gud vad jag lider av att ha övergivit målningen. Jag måste åter taga fatt på den, annars går jag under.

På sluttningarna vid Genèvesjön liksom tidigare vid Indiska oceanens kust och Nilens stränder upplever Aguéli naturens ständigt växlande

11—401227

under. Man känner hans svidande längtan efter pensel och färg i den målning i ord som han den 24 februari gör av landskapet.

Jag har i själva verket inte mer än ett nöje. Den schweiziska himlens förvånansvärda, underbara blåa färger. Metalliska, extraordinära färger. Underliga silvertoner. Silversvart, silvergrått, silversammet. Bergen likna vita, orörliga moln: De branta stupen fånga solljuset på samma sätt som genomskinliga pokaler innesluta gyllne viner, vilkas nyans växlar var tjugonde minut. Det är på något sätt Sveriges jord och Medelhavets himmel.

— —

Du vet att jag inte kan måla borta från naturen. Inte möjligt. Jag måste förbrödra mig med naturen för att kunna börja måla. Nu har jag långa soldränkta år i mina ögon. Jag kan kopiera vad som helst, jag kan studera målningen som jag skulle studera ett språk, vilket som helst. Jag har gjort mycket vackra ting, men inte i Paris. Borta från staden, borta från världen skall jag ännu göra det. Målaren lever ännu.

Men denna vinter i Genève fyllde konstnärsdrömmarna ej ensamma Ivan Aguélis fantasi.

En dag — det var den 6 januari 1910 — när Mme Huot förgäves hade brukat alla tänkbara övertalningsförsök, från hot till tårar, för att locka till sig från Genève den motspänstige älskaren, fick hon en idé som hon tänkte att hon ju alltid kunde försöka. Om också utan större hopp om framgång. Mot slutet av ett brev, vars tidigare del är fyllt av de bittraste anklagelser, skriver hon:

En annan sak: du kan sex levande språk. Vill du att jag skaffar dig plats som tolk på Messagéries Maritimes båtar, till en början med 200 francs i månaden för att så småningom nå upp till 300? Routerna på Orienten och fjärran Östern. Jag behöver bara söka upp M. de Jully. Han kommer att lyssna på mig och det kommer inte att gå som med dina brev till Marseille. Tänk på detta! — — — reflektera. Man skall få tag i en deputerad som kan förorda din begäran — — — jag åtar mig den saken. Du har inga besvärande antecedentia varken i Sverige eller Frankrike. — — — Passar det? — — — Du ser att jag har ett ganska fruktansvärt sätt att hämnas. Observera noga att om detta inte behagar dig, tillåter jag mig ingen reflexion. — — — Jag förstår att du föredrar fattigdom och frihet — — — det är samma sak med mig, för övrigt! — — —

Kom snart! Kom genast! och skriv till mig dagen och timmen för din ankomst!

Redan följande dag var Aguéli färdig med sitt svar, ett högst märkligt dokument, som från en redogörelse för skälen till hans kvarstannande i Genève växer ut till en obarmhärtig analys av detta franska folk som han en gång hade satt högst av alla och för vilket han ännu, trots sin kritiska inställning, bevarade en särskild känsla.

Jag kan inte ångra slaget i Marseille. Vi befann oss i krig. Historien med telegrammet var orsaken till mitt dröjsmål i Marseille; den tid som jag hade beräknat för Ge-

nève tvangs jag tillbringa, huttrande av köld, i Marseille, den förfärliga staden där jag förlorade alla mina illusioner om Frankrike. Det finns ingenting annat än bouillebaissen som är bra i hela Marseille. Och till på köpet är den det enda spåret av den grekiska civilisationen. Det enda hellenska monumentet i Provence. Jag talar alltjämt om den famösa soppan, märk väl. Jag kom till Genève alldeles lagom för att gripa affären i svansen. Några dar senare och allt hade gått i putten. Så kom brytningen mellan mig, Insabato och dig och raseriet över att ha gjort så mycket ansträngningar för ingenting. *Affären* var det första motivet. Så ville jag beväpna mig en smula, 2) få tag i en god läkare för att sköta mig. 3) lära mig franska, d. v. s. grammatikan. 4) ta fatt på målningen på nytt. 5) studera en smula ryska för affärens skull. 6) starta en tidskrift i exotisk filosofi som skulle påbörjas här och sedan fortsättas i Paris. Det är det hela. Här har du resultatet. Affären säkrad. Den betungar mig, ty jag företog den bara för Insabatos skull; brytningen med honom gjorde ryskan (nr 5) överflödig. Jag har inte nog pengar till läkare och till att delta i någon som hälst kurs (nr 3). Målningen ingen. Missräkning. Allt för invecklat att förklara för dig. Tidskriften blev det aldrig allvar av. Jag hade kommit för sent. Allt teosofiskt intresse var absorberat av den nya italienska mystiken, l'italo-chrétien, den lilla pragmatismen. Se detta ord i Mercure! Många mycket intressanta personer. Bland andra Papini av vilken jag har läst ett arbete. — — — Jag glömmer det förnämsta ändamålet. *Att låta naturalisera mig som schweizare.* Jag har haft allt för mycket att beklaga mig över från den svenska regeringens sida och från den offentliga meningen i mitt land. Deras låghet är otrolig. Det är fega stackare som söka skydd bakom dumheten. Man skulle behöva tre samtidiga revolutioner i Sverige: den politiska, den sociala och den folkliga. Det är inte nog att få republik. Man måste också göra slut på germanismen som förkväver landet. T. o. m. rallarväldet är mindre motbjudande i Sverige än borgarväldet. Det är motsatsen till vad förhållandet är i Frankrike.

Du kommer att säga mig att jag skämtar. Det är i Paris och inte i Genève som man finner de bästa läkarna. Det är bara i Paris som man kan franska och målning. Det är sant, men det är bara i Paris som man inte ger undervisning i någonting alls.

Men nu är förhållandet att jag kan det som de andra inte ha reda på och är okunnig i de stycken där andra sitta inne med kunskaperna. Antingen är ni fransmän okunniga eller också vill ni inte lära bort. Så snart en barbar överträffar er misstror ni honom och gör er stor möda att han ingenting får lära. Det är som engelsmännen och egyptierna. De göra kunskaperna i skoputsarens och betjäntens yrken obligatorisk men förbjuda absolut att bildningen drives längre. Saken är den att ni är materialister. Därtill kommer att ni ha en trist erfarenhet av germanerna. De äro era lärjungar; de ha inte visat någon tacksamhet och de slå er med de vapen som ni har givit dem. Men det finns inte bara germaner i världen. En hederlig barbar tror sig aldrig ha avbördat sin skuld gent emot den som har infört honom i kunskapens rike. Exempel: gallerna gent emot romarna. Lärjungen från i går är den bäste medarbetaren av i dag, vad säger jag, han är sin gamle lärares trogne försvarare och hopp. Ni fransmän förstån inte detta. Och ert förfall är ingenting annat än en hjärnans, en intellektuell snålhet. Ni vill inte ge. Det är därför Gud inte längre ger er något. Har du förstått min tanke?

Ni är inom den intellektuella världen det som förlorade söner äro i den ekonomiska. De ha händelsevis ärvt en stor förmögenhet. I stället för att bruka den till sin egen och andras fördel skapa de sig ett litet artificiellt samhälle, grundat på en dum fåfänga.

Där finns ingen varken moralisk eller intellektuell dekadens. Det är rädsla, lättja; det är framför allt avfall från traditionen och brist på tro på Gud.

Alla den dålige rikes utgifter bli sterila. Alla den dålige intellektuelles tankar förvandlas till slentrian och kliché.

Hur skall man komma det torra trädet att blomstra på nytt? Skänk det åt de fattiga! Hur skall man komma loss ur klichén? Förklara den för barbaren, för barbarerna. Det är någonting nytt för dem; var och en av dem skall betrakta den orörliga stenen från sin sida. Mästaren skall vara tvungen att vrida på den i alla riktningar. Den kommer att rulla, den rör sig och plötsligt förvandlas den i en levande varelse. Träng igenom den banala frasen och du kommer att finna en mycket upphöjd metafysik. En transcendental, positiv filosofi, mycket sund och mycket mystisk.

Men hur kan man gå till botten med en banal fras utan att spela renhållningskarl eller fältskär? Nåväl, diskutera den saken med en neger som ännu inte kan franska bra men som i alla falla vill lära sig det. Du skall få se vad det blir roligt och hur slutet på visan blir att läraren riktar sig mer än sin lärjunge. Skänk ett djur själ och du kommer att rädda din, du vidgar och berikar den. Skänk en vilde hjärna och en mångfald av geniala, nya tankar som ingen har tryckt kommer att strömma över dig.

Att gå till botten med en fras det är för övrigt att göra det berömda mästerverket efter den inte mindre berömda moroten. Det är det enda sättet att skapa ett mästerverk, detta sagt oss emellan. Det finns inte tomma fraser för andra än förtorkade hjärnor. Liksom man måste vara målare på allvar, vara konstnär för att finna morötterna intressanta och måleriska. När man inte finner morötterna måleriska är man inte målare.

Jag avgudar konstverk utförda i enkelt och grovt material. Granit, järn och brons. Det är hemligheten med den monumentala konsten från de stora epokerna.

Nog härom! Om du vill utveckla denna tanke skall jag ge dig anvisning på litteratur. Jag lät en kines läsa R. de Gourmonts artikel »*Le Cliché*». Jag hade nöjet att se himlens son hoppa upp i taket av hänförelse.

Men jag är tvungen att göra denna långa utläggning för dig endast för att du skall förstå varför jag gett mig till Genève för att lära mig franska och inte till Paris. Därtill kommer att jag hör dåligt; jag kan inte följa offentliga och fria kurser. Här kan jag få enskilda lektioner för en franc i timmen. Det är sant att jag inte har kunnat taga dessa lektioner, ty jag ägde överhuvud taget inte några tjugosousstycken. Men nog därom.

När jag begär en sak inom vetenskapen vill jag ha denna och icke någon annan. Det må nu röra en grammatikalisk fråga eller målning. I Paris ger man mig vad jag redan har. Man vill inte ge mig vad jag saknar. Jag har gjort den erfarenheten.

Ty ni är cyniker. Ni misstror era vänner. Ni omhuldar era fiender. Se bara på Ular! Den mannen förstår er inte. Han älskar er inte. Han vill och han gör er allt möjligt ont. Han lurar på de psykologiska ögonblicken för att ge signal åt reptilerna och gnagarna som med ett obetydligt hugg med tänderna kan förorsaka katastrofer och olyckor. Nåväl, Ular är rik, bortskämd, ryktbar. De bästa styckena är för honom. Medan jag, som är den ende utlänning i hela världen som förstår er, som kan läsa era böcker och betrakta era mästerverk, jag som inte har försummat något tillfälle att tjäna och försvara er, där det inte fanns någon för att försvara er, jag har blivit föremål

för utpressningsförsök för att jag skulle ge större avkastning och man har låtit pina och lyncha mig av banditer och levantiner.

Jag befinner mig gent emot ditt land i samma läge som du gentemot mig. Du kan inte vara otrogen eftersom du är sådan du är. Denna omöjlighet från din sida är en mystisk överlägsenhet i mina ögon, jag erkänner det. Jag för min del, jag kan inte avsky ditt land, på grund av min övertygelse som jag inte kan svika. Men jag älskar det inte längre. När allt kommer omkring är du och Marianne två olika saker. Men jag säger detta i alla fall. —

Nåväl, med undantag av *affären* har jag inte kunnat göra vad jag har velat här i Genève. Men jag har funnit ett medel att inte alls förlora min tid. Utan att alls umgås varken med judar eller anarkister har jag gjort mycket kuriösa upptäckter och har bedrivit framgångsrika hebreiska studier. Litet keltiska. Jag har händelsevis, fastän en smula sent, funnit yttersta Östern här. Jag har studerat litet japanska, vilket har roat mig mycket.

Ingenting håller mig kvar här. Jag stannar här i brist på pengar att ge mig i väg härifrån. Om Insabato ändrar mening skola vi båda två få fullt upp därav. Låt oss hoppas att han ändrar mening!

Jag skall gärna anta platsen vid Messagéries Maritimes, om inte för annat för att ge dig litet pengar. Jag känner till sysselsättningen. Den är inte just så skojig men det är inte något skäl att neka. Men man behöver ha egenskaper som jag saknar. Jag kan förvärva dem. Man måste kunna arabiska, engelska, tyska, italienska, malajiska, turkiska, kinesiska och japanska. Spanska, annamitiska och tonkinska, holländska, hindostani och tamil äro nyttiga. Jag är alldeles obekant med språken i Indochina och Tamil. Jag kan obetydligt turkiska, spanska och japanska. Jag skall lätt lära mig kinesiska som är mycket viktig. Låt oss tillägga de skandinaviska språken: svenska och danska. Jag kommer att med lätthet också lära mig ryska, ty jag har kunnat det en gång. Efter tre månaders provtjänstgöring skulle jag vara den bäste tolken i bolagets tjänst, och jag skulle likaledes ha förvärvat vanan att handskas med levantinerna ombord, vilket inte är lätt.

Men den största svårigheten är min lomhördhet. Man förstår mig mycket bra, ty jag kan mina språk bra. Men jag följer en konversation mycket dåligt, ty jag hör illa. Vad som behövs är en operation som man har mycket vana vid på sjukhusen.

Är du med på följande? Skaffa mig platsen på villkor att jag avstår från trefjärdedelar av min lön. Om man ger mig 200 frs får du 150 och 225 frs av 300. Jag har inte längre behov av min frihet, ty min mentalitet är färdig. Jag är fri överallt, i vilken situation som helst, under vilket kommando som helst. Men jag måste först undergå operationen; den förutan kan jag endast stå till tjänst med skriftliga översättningar. Jag är mycket nöjd med denna plan, och några år ombord skola vara mycket angenäma för mig. Tänk på saken! Jag föredrar linjerna till yttersta Östern. Efter sex månaders provtjänstgöring åtar jag mig att kunna tolka vad man säger på 15 språk, och att vara fullt hemmastadd med arbetet. Jag skulle kunna tio språk när jag *inträder* i tjänst. Jag behöver *tre månaders* övning. Men först och främst öronkuren. Med de pengar som jag förtjänar kan du tillbringa dina vintrar ombord på den ångare där jag är anställd. Du kommer att ha det lika bra som i en smutsig levantinsk stad, om inte bättre. Jag tror att detta kommer att bli en god kombination.

Jag kysser dig av hela mitt hjärta.

Svara mig genast åtminstone på förslaget; om också bara med ett brevkort. Jag kommer att omedelbart gripa mig an med arbetet.

Jag tror att din vistelse ombord inte på något sätt skulle överstiga 6 frs om dagen. Med mig och Charlotte ombord skulle du inte ha någon utgift för din föda.

Men den verkligt sensationella förklaringen angående Aguélis avstickare till Schweiz kommer i ett brev av den 10 januari 1910.

Jag kan antyda för dig mina verkliga skäl att resa till Genève. De förnämsta äro politiska. Tyskland hade för avsikt att, öppet eller hemligt, bemäktiga sig den viktigaste punkten på Somalikusten, detta med Italiens tysta samtycke. Jag hade dokument på denna affär, och jag hade inte ens en koffert som jag kunde låsa. Jag ville sätta dem i säkerhet för all överraskning och vidare träffa samman med vissa personer som vid denna tidpunkt befunno sig i Genève. Döm då om mitt raseri när jag såg dig hindra allt detta, när det inte alls var nödvändigt. Jag såg i dig helt enkelt ett omedvetet eller medvetet instrument för mina motståndare.

Den 1 mars återkommer Aguéli till Somaliäventyret.

Den här historien i Somaliland hade jag arbetat på under nästan ett år. Om jag hade haft 100 frs i fickan i oktober månad, skulle tyskarna inte ha haft sin »hamn». Det är möjligt att det kommer att bli så kallt i Somaliland att de självmant skola ge sig iväg därifrån. Jag har möjlighet att sänka temperaturen där nere till den grad. Jag kom för sent till Genève och jag tycker inte mycket om att behandla dessa saker i brev. Jag kan antyda för dig vad det rör sig om. En spion som blivit introducerad genom beyen, strök ständigt omkring Insabato och trasslade betydligt till affärerna i detta ögonblick. Beyen ingav Insabato den tron att det var en engelsk agent. Det var osanning. Det var en tysk agent. Jag blandade mig inte alls i saken; jag tog aldrig någon befattning med dessa ting. Men mina misstankar mot beyen väcktes och jag tog mig för att göra undersökningar. Jag letade genast fram det lilla ägget. Raseri från beyens sida och brytning.

Vilken tisdag! Det tar inte slut när man börjar att skriva. Det är inte längre brev som jag skriver till dig utan tankefragment, osammanhängande noter. Jag talar till dig om alla slags ting för att du skall ha några höjdmärken för din omdaning. Men tro inte att jag talar till dig om det som är viktigast.

När man läser dessa uppgifter frågar man sig — för vilken gång i ordningen? — hur mycket Ivan Aguéli egentligen var inblandad i världspolitiken. Hur mycket visste han om det stora maktspelet? Hans arbete vid *Il Convito* hade ju tvungit honom att följa med händelseutvecklingen och att även själv taga ställning därtill. Men här ertappa vi honom på en gång med att själv smussla med de invecklade trådarna. Var det blott hans egen fantasi som drog de lockande perspektiven eller bevarade han i läggspelet om folkstammar och länder något av den skolade språkforskarens kritiska saklighet? Den frågan kanske forskningen en dag skall ge svar på.

Den gången när Marie Huot kastade fram för Ivan Aguéli tanken på en framtid som skeppstolk, anade hon inte att hon rört vid en av de hemligaste strängarna i hans bröst. Inte var det själva anställningen som betydde så mycket för honom, fast det var gott och väl att äntligen få en fast utkomst. Nej, det som han här mötte och som grep honom så djupt att han efteråt erinrade sig hur han nätter i förväg hade skådat det i varslande drömmar, det var havet, havet som hade varit det hemliga målet för hans pojkårs drömmar — och som han nu skulle få uppleva så som aldrig förr.

Han berättar i ett brev av den 22 februari ett minne från sin ungdom, vilkets verkliga innebörd ingen mer än han själv någonsin förstått. Ingen i hans omgivning tycks ha fäst något djupare avseende vid Johns önskan att få gå till sjöss. Från faderns sida hade den mötts med ett blankt avslag. Ingen har över huvud ansett saken värd att omnämnas — här få vi på en gång veta att stäckandet av dessa förhoppningar för honom hade varit källan till en omätlig sorg.

Så här lyder hans bikt till Mme Huot:

Men det är idealet för mig att vara på havet. Jag trodde jag skulle bli galen av smärta när i min ungdom min närsynthet hindrade mig att taga sjömansyrket på allvar. Men det är min dröm att leva på havet inte för att se extravaganta länder men för alltid inte skåda annat än himmel och vatten. Jag avgudar Baudelaire — inte för hans vanskapliga mentalitet men därför att ingen bättre än han har förstått havet. Victor Hugo känner inte detta. Han har klättrat upp på en strandklippa. Han har betraktat vågorna under tio minuter. Därefter har han vänt ryggen till och riktande sig till sina knäböjande läsare har han deklamerat i två timmar. Nej, Baudelaire har känt den stora vaggsången. Han har inte talat om den i mer än några rader, föga talrika men odödliga av en ojämförlig skönhet. Men den vaggsången dominerar i hela hans poesi. Det är bra olyckligt att man inte känner till någonting om hans liv ombord. Utan tvivel har denna period som formade poeten till synes varit mycket banal.

Jag placerar »Le voyage» bland de heliga skrifterna. Då guld, silver och den renaste diamant är allt för lumpna ting frågar jag i vilket ämne man borde skulptera följande verser, de vackraste i hela den franska poesin ända från dess begynnelse:

La gloire des soleils sur la mer violette
La gloire des cités dans le soleil couchant.

Tanken på Messagéries Maritimes vill inte släppa Aguéli. Den 22 februari skriver han till Mme Huot:

Jag måste veta på förhand vad man fordrar av en tolk. Att förvandla mina teoretiska kunskaper i praktiskt vetande är mycket lätt, men jag måste veta detta litet på förhand. Man måste äga ett ganska fint öra för att uppfatta den kinesiska fonetiken, men alla andra språk i den yttersta orienten talas med mycket distinkta vokaler, mycket

lätta att fatta t. o. m. för ett litet tunghört öra. Svara mig om du kan undersöka terrängen utan att fråga eller fixera någonting! Vilka orientaliska språk bör tolken känna till antingen på den stora linjen, Marseille—Japan, eller på en av de små sekundära linjerna i Indiska Oceanen, Kinesiska havet, Svarta havet, Nya Caledonien? Kort och gott, där jag skulle ha största chanser att göra mig nyttig och avancera. De muselmanska pilgrimernas linjer äro som upplagda. Klobuc skall *säkerligen* hava ett litet intresse av att se mig tid efter annan i fjärran Österns hav. Jag säger dig inte mer än det. Du kan för resten förhöra dig hos la Mission Alèch. De vet att jag är ganska tystlåten och inte dum eller hur? Det är mycket möjligt att man betraktar revolutionen i Kina och de kinesiska muselmanerna (det är för ögonblicket två skilda ting) med mycket intresse. Så mycket mer som Tyskland vill ersätta England i alliansen med Japan. Det ligger en fara i detta. Och att Kinas förnyande skall medföra fruktansvärda revolutioner i hela den ekonomiska världen. Nationalförmögenheter skola byta ägare.

En av dessa underliga tillfälligheter, på vilka Aguélis liv var så rikt, gjorde att när tanken på en framtid som tolk väckts hos honom han just i Genève stiftat bekantskap med en person som ingenting bättre begärde än att för honom öppna Österns portar.

I den internationella krets av studerande, som i Genève sökt en fristad för sina samhällsfarliga åsikter, hade han mött en berömd kinesisk revolutionär vid namn Chang Ki, som efter den framgångsrika revolutionen 1926 blev en av de ledande inom den nationalistiska regeringen i Nanking. — Vid denna tid var han en landsflyktig upprorsman, som under studier i Frankrike, England, Belgien och Schweiz förberedde sig till sitt kommande värv. Det längsta uppehållet blev i Genève, där Chang Ki var bosatt ett helt år, innan han 1911 återvände till Kina.

Aguéli har av Chang Ki blivit på ett nytt sätt insatt i fjärran Österns problem. Den kinesiske frihetskämpens uppfostran i Tokio, hans uppehåll i Hongkongs och Singapores revolutionära kretsar hade varit avgörande för hans inställning till sitt stora fosterlands framtid. Inget under att hans europeiske meningsfrände greps av en brinnande lust att skåda allt detta med sina egna ögon.

Två år senare — den 9 och 10 januari 1912 — gjorde Ivan Aguéli i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning under signaturen Hoei-Tso en tydligen på Chang Kis läror byggande framställning av »De politiska idéerna i det nuvarande Kina». Om den första av dessa artiklar skriver Osvald Sirén:

Artikeln är ett sorgligt vittnesbörd om den politiska propagandans förblindande inflytande. Vad förf. beskriver är ingalunda den historiska sanningen utan den vrångbild av Kinas andliga och politiska struktur som uppmålats för partivänner av kommunister till försvar för deras kamp om makten.

Rekommendationsbrev för Ivan Aguéli, utfärdat av Chang Ki.

Aguéli kände en stark önskan att på platsen själv intränga i de stora problemen och få ett personligt intryck av den förnämliga östasiatiska konsten, av vilken han tidigt varit varmt intresserad.

Och så satt den tjänstvillige Chang Ki och skrev rekommendationsbrev för sin svenske vän till sina landsmän och trosbröder i Europa och Asien, i Les Vallées i Seinedalen, i Liège, i Singapore, Hongkong och Tokio. De flesta av breven äro författade på kinesiska, något enstaka på japanska. Jag väljer ett av de förstnämnda — det som är ställt till Herr Fong i Hongkong och har följande lydelse:

Kamrater i Tungmen Klubben, Hell!

Jag har stiftat bekantskap med en svensk i Genève och jag har blivit hans vän. Det är en underlig man och han har vistats länge i Egypten och på Ceylon etc. Det är en varm beundrare av Orientens konst och litteratur. Han känner bra till de arabiska och hebreiska språken och talar engelska och franska fulländat. Han har nu avsikten att resa till Kina och Japan och kommer att passera Hongkong. Då han inte känner till denna plats och är en smula döv kommer han säkerligen att röna svårigheter att finna sig till rätta i vår stad. Skulle ni vilja vara goda att ledsaga honom. Jag ber er enträget att inte betrakta honom som en vanlig resande från Europa eller Amerika. Han besitter en stor kunskap i filosofin och finner sig endast med svårighet i nutidens sociala förhållanden. Kamraterna i vår klubb böra inte vara främlingsfient-

liga. Jag förklarar överallt i Europa att vår klubbs principer äro 1) att förjaga kejsaren, 2) att skapa republiken, 3) nationell suveränitet, 4) den öppna dörrens politik. Denna sistnämnda princip nämnes visserligen inte i vår klubbs stadgar, men jag anser den mycket viktig, eftersom det ännu i utlandet finns folk som tro att kineserna äro det mest främlingsfientliga av alla folk.

Er kamrat
Chang Ki.
Genève den 7 mars 1910.

I ett annat av breven, adresserat till Mr Nagata i Tokio, finna vi följande passage:

Jag känner denne man sedan fyra månader. Han är muhammedan och tror att denna religion är den bästa här på jorden. I Europa anser man honom för tokig.

I brevet till Tsong Hing Poo i Singapore skriver Chang Ki:

Han har en helt sympatisk inställning till vår sak och kommer att kunna skriva artiklar i tidningarna i Europa till förmån för vår sak. Han saknar tillgångar. Underlätta hans besök i Singapore!

På japanska åter är följande brev avfattat. Adressaten är en numera avliden f. d. hovdam, som på sin tid gjorde en stor insats för reformerandet av Japans flickundervisningsväsende.

Högborna Madame Utako Shimota,

Jag ber härmed om ursäkt att jag så länge icke låtit höra av mig och frågar vördsamt hur Madame mår nu för tiden.

Jag har här en svensk som är mycket god vän med mig och som beundrar Japan. Denne har frågat mig, vem som är den mest framstående kvinnan i Japan, jag har svarat att kvinnan hette Shimota. Denne man önskar nu begiva sig till Japan för att studera Japans och Kinas fornkultur, och hoppas få träffa Madame, etc.

Hösten 1909 hade i Tyskland en litterär händelse inträffat som på det intimaste berörde Ivan Aguéli. Hos Rütten und Loening i Frankfurt am Main hade utkommit en volym som under författarefirma Alexander Ular und Enrico Insabato bar den lockande titeln »Der erlöschende Halbmond». En skildring alltså av det turkiska väldets hotande undergång.

Det var med blandade känslor Ivan Aguéli såg den tjocka volymen med de båda gamla vännernas namn på titelbladet skylta i Genèves bokhandelsfönster. Enrico hade inte ens skickat honom sin bok när den kom ut, skriver han den 25 januari 1910 till Mme Huot.

Sin bok! Min bok med litet struntprat av Ular för att jag skulle få avsmak för faderskapet. Och du är förvånad över att jag tar humör; du är en ängel — — — Han har låtit Ular signera mina arbetsresultat. För att jag skall finna mig i något dylikt vill det till att jag darrar för mina kattors öde.

Om det ej vore så — — — Alltså! Ingen tvekan! Inga nerver och dåligt humör. Man har inte tid. Jag måste skriva till honom att utan dröjsmål betala skulden till min hyresvärd. Först och främst är det inte mer än rätt och billigt. Jag måste behålla detta hus tomt, eller så gott som tomt av brist på pengar att göra mig skuldfri. Jag har behållit det endast för alla hans skrymmande papper.

»Der erlöschende Halbmond» väckte mycket stor uppmärksamhet och gav anledning till flera lovordande kritiker. I »Beiträge zur Kenntniss des Orients» för 1910 finnes införd en längre anmälan författad av tidskriftens utgivare Hugo Grothe, där det bl. a. heter:

Författarna till detta aktuella arbete äro båda bekanta som kännare av orientaliska angelägenheter. Det är Alexander Ular, vars skrifter över Kina, Ryssland och Indien ha väckt uppseende och Enrico Insabato, en italiensk lärd och politiker, som sedan åratal sökt intränga i den islamiska världens innersta. Och på alla sätt i ord och handling har motsatt sig dess undertryckande av europeiska makter.

De båda författarnas arbete kommer till den slutsatsen att det f. n. ej kunde hända det turkiska rikets invånare något värre än den, enligt deras åsikt för övrigt blott tillfälliga framgången för den ungturkiska revolutionen.

Bokens väsentliga tanke är den att ungturkarna förstöra Turkiet och under förevändning av politisk frihet vilja tyranniskt regera majoriteten av sina medborgare, vilken som bekant inte utgöres av turkar. De europeiska makternas i boken avslöjade intriger, de hemliga aktstyckena ur turkiska, ryska, grekiska, egyptiska, engelska och österrikiska arkiv som finnas inströdda i boken, men vilkas autenticitet ej alltid förefaller säkert fastställd, bevisa enligt författarnas åsikt blott alltför klart att Turkiets verkliga olycka redan sedan länge inte har legat i dess inre förvaltning utan i främlingarnas, framförallt ryssarnas och engelsmännens brottsliga ränker.

Hur stor del Ivan Aguéli hade i tillkomsten av boken torde vara svårt att fastställa. »Der erlöschende Halbmond» finnes f. ö. inte i något offentligt svenskt bibliotek och är numera förbjuden i Tyskland. Jag har haft den i min hand en gång i Bibliothèque Nationale i Paris, men hade tyvärr ej då tillfälle att taga närmare del av det omfångsrika arbetet, som jag hoppades kunna förskaffa mig efter återkomsten till Sverige. Har man här plöjt med Aguélis kalvar, vore det i alla händelser ej enda gången som den verklighetsfrämmande vagabonden fått tjäna sina vänner med den fond av vetande han satt inne med i orientaliska ämnen. Så återfinnes exempelvis en artikel, betitlad »Il Panislamismo», som under Aguélis signatur Abdul Hadi el Maghrabi finnes publicerad i nr 23 av *Il Convito* för den 5 februari 1905, ord för ord i L'Introduction till dr Enrico Insabatos 1920 tryckta »L'Islam et la politique des alliés».

Aguélis anspråk på delaktighet i tillkomsten av »Der erlöschende Halbmond» bidrog helt visst till att ytterligare skilja honom från dem vilkas namn ståtade på omslaget. Så länge betalningen av hyran för Aguélis bostad

i Kairo ej var klarad måste han dock uppehålla förbindelserna med Insabato. Därtill kom att Aguéli strax vid ankomsten till Genève kom på en »affär» som han ansåg som upplagd för sin italienske vän. Aguélis planer voro utomordentligt hemlighetsfulla, Mme Huot försökte förgäves lista ut vad det rörde sig om, men Insabato bevärdigade aldrig sin gamle medarbetare med något svar på hans upprepade brev — han hade haft nog av Aguélis förflugna idéer. Så vidgades klyftan ytterligare mellan de båda vännerna. Den blev så mycket oöverstigligare som den från Aguélis sida betydde ett avståndstagande från hela det italienska folk vars övertygade förkämpe han en gång varit.

Brevväxlingen mellan Ivan Aguéli och Marie Huot hade återtagit ett lugnare flöde. Ännu en gång hade det kommit till vapenvila dem emellan. Man stod inför slutande av fredsfördraget och Aguéli framställde sina villkor. Han hade fattat det fasta beslutet att ej till väninnan utlämna annat än sitt känsloliv. »Om jag kommer att måla kommer det att utfärdas ett absolut *förbud* för dig att se vad jag gör.» Och så en annan betydelsefull förutsättning: »Alla de för vilka du förtalat mig böra komma och räcka mig handen».

I början av mars är äntligen allting klart.

Och så vände Ivan Aguéli tillbaka till Paris. Det var ej bara Marie Huot han där skulle återse, det var också den man som skulle ge honom åter till målarkonsten — Carl Wilhelmson.

Ty det var skrivet i ödet att Ivan Aguéli skulle få rätt — han *måste* lyckas.

VI.

DEN FRANCO-ISLAMSKA DRÖMMEN.

SÅ VAR då Ivan Aguéli åter i det Paris som han älskat och hatat, dragen av en makt som var starkare än han själv. Ännu en gång hade han försonat sig med Marie Huot, men försoningen innebar en fullständig underkastelse från hans sida. Han hade tagit in på ett blygsamt hotell inte långt från rue Visconti 15, dit Mme Huot samma vår hade flyttat från sin gamla bostad vid rue de Seine.

Det första dokumentet angående Ivan Aguélis vistelse i Paris efter ankomsten från Schweiz utgöres av ett brev till fru Anna Agelii i Sala från Mme Huot.

Paris den 10 maj 1910.

Min Fru.

Sistlidna lördag mottog jag de 45 kronorna som Ni skickat mig. Av dessa pengar har jag redan gett Ivan 31 frs, eller 10 frs som han omedelbart bad mig om och dessutom det som han måste ha för sin föda och sitt rum. Och jag kommer utan tvivel att fortsätta på detta vis ända till dess den summa som Ni skickat är förbrukad, så att jag kommer att bli Er fordringsägare liksom förut, då jag inte kan lämna Ivan utan medel, eftersom han inte har någon annan än mig i Paris som är färdig att förskottera honom pengar. Jag är förgrymmad på honom av flera orsaker alltför långa att uppräkna och som röra angelägenheter mellan honom och mig men jag är isynnerhet missnöjd med honom för att han kommit från Genève till Paris utan att ha låtit mig veta att han var alldeles utan tillgångar. Det är likväl tre år sedan jag satte honom in i de ekonomiska trångmål som jag råkat i; han vet att jag knappast har så mycket att det räcker till mina egna behov och mina förpliktelser och att det skulle ha varit mig omöjligt att förskottera honom pengar som förr i världen. Om jag hade vetat att hans föräldrar (!) skulle beröva honom livets nödtorft skulle jag ha uppmanat honom att inte komma. Jag måste själv leva på 15 eller 20 sous om dagen för maten, det är mig fullkomligt omöjligt att bistå honom. Dessutom har han vanor som äro fullkomligt motsatta mina och jag kan inte leva tillsammans med honom. Ivan slänger allting omkring sig i sitt rum och jag är inte längre stark nog att alltid städa efter all den oreda han ställer till. Kort och

gott, det finns en massa små detaljer som emellan oss utgöra anledningar till ordväxling och tvist i samlivet.

När jag skrev till Er att han verkade tokig menade jag inte en *vansinnig*. Ordet *tokig* (fou) är ett epitet som man använder i Frankrike för att säga om någon att han förefaller en extravagant och detta har inte någon annan betydelse eller innebörd.

Jag ser att de som i Sverige översätta franska göra det med tillhjälp av lexikon och inte med psykologisk kunskap om vår karaktär och vårt språk.

Det är tråkigt ty det är inte på det viset man måste förstå.

När Ni får se Ivan kommer Ni för övrigt att märka att han ibland har ett besvärligt lynne men att han inte är *tokig* (aliéné).

Nu ber jag Er min fru, att inte dröja för länge att skicka pengar till Ivans resa, ty när de 45 kronorna väl äro förbrukade för hans behov, blir det mig omöjligt att låna honom pengar, eftersom jag inte har några.

Han behöver kläder och jag har ingenting att ge honom. För att kläda sig snyggt skulle han behöva 30 till 40 frs till en anständig kostym utöver vad Ni kan skicka honom för hans resa.

Ivan har inte något ordningssinne och något förutseende; han känner endast sitt begär för ögonblicket, och omsorgen om morgondagen är en sak som han lämnar ur räkningen. De åtta år som han har tillbragt i Egypten med att leva i den orientaliska smutsen ha kommit honom att förlora de få goda vanor som jag hade lyckats inpränta hos honom. Denna vistelse har snarast ur alla synpunkter varit skadlig för honom och jag gjorde orätt när jag lät honom ge sig i väg tillsammans med dr Insabato som jag inte alls är belåten med just nu.

Det är Ivan som skall översätta detta brev för Er. Jag förutsätter att han översätter det sådant det är — — — och sedan får han komplettera och utlägga som han vill så att Ni förstår fullständigt. Mottag min fru, mina uppriktiga hälsningar.

Marie Huot.

En månad senare är det konstnären Yngve Berg genom Carl Wilhelmsons förmedling får göra Ivan Aguélis bekantskap. Berg har i Konstnärsklubbens år 1931 utgivna album »Bohemer och akademister» i en utomordentligt fängslande essay betitlad »Ett huvud för sig» skildrat sina upplevelser tillsammans med Ivan Aguéli denna sommar i Paris, och samtidigt inflätat några av de dyrbara minnen som hans ressällskap Carl Wilhelmson berättat om sin originelle ungdomsvän.

Det var i juni 1910, skriver Berg, som jag i Paris blev bekant med Aguéli. Wilhelmson och jag hade just återvänt från vår första spanska resa och larvade en dag omkring i drivhushettan i Independenternas utställningstält nere vid Seinekajen, då Wilhelmson stannade framför en rätt kuriös figur, som genom sin pincené närsynt granskade en duk, jag skulle tro av Marquet. Det var Aguéli. Han hade bred panna och ett ganska kraftigt ansikte, tunna mustascher och ett glest litet hakskägg, som han nervöst tvinnade. Näsan hade av naturen en gång varit rak, men näsbenet hade blivit krossat vid ett tumult på ett anarkistmöte. Trots årstiden var han iförd en kort, dubbelknäppt vinterrock och en luggsliten pälsmössa, en utstyrsel som han bar sommar och vinter.

När Wilhelmson några dagar senare for vidare hem till Sverige, hade jag lärt känna Aguéli litet, och vårt umgänge fortsatte. Han kom emellanåt och uppsökte mig i min atelјé. Han hade en synnerligen okonventionell syn på allt och alla och var ofta gripen av någon idé, som han hade behov av att lägga ut. Ibland hade han fattat intresse för en tavla eller skulptur, han sett på någon utställning, och då drog han mig gärna med hem till konstnären för att resonera konst. Dessa samtal blevo ofta både fängslande och roande, men tankeutbytet försvårades, inte bara av att Aguélis mentalitet var starkt påverkad av arabiskt tänkande, utan också av att han hörde illa, som följd av att han i Indien en gång botat malaria med en alltför stark dosis kina. När det var vinter och kallt var han nästan helt döv; man kunde egentligen bara tala med honom på sommaren.

Aguéli bodde vid denna tid i ett vindsrum på ett tredje klassens hotell vid någon av smågatorna i närheten av Ecole des Beaux-Arts. Men där tog han inte emot, man fick i stället följa med till hans gamla väninna, madame Huot, som bodde inte långt därifrån. Hos henne intog han sina måltider, och där var han hemma. Marie Huot, modellen till Sager-Nelsons porträtt La dame de silence i Thielska galleriet, var en liten gumma, som, när hon i vardagslag lafsade omkring i tofflor, okammad och iförd en gammal solkig flanellrock, inte avsevärt skilde sig från kvarterets enklare concierger. Men hennes drag buro spår av svunnen skönhet, och klädd till fest såg hon ut som en prinsessa d'Este i tung brokadklänning och pärlbesatt hårnät. Hon bebodde en liten lägenhet på tre små rum, som hon möblerat med pärlemorinlagda kistor och andra orientaliska antikviteter. Denna våning hade hon hyrt, förklarade hon, för den stora terrassens skull, som löpte utanför de tre i fil belägna rummen. På den hade hennes katter, väl ett tjugotal, sitt tillhåll, och för dem levde hon. Var och en fick sin individuella skötsel. Hon lagade olika mat åt dem, somliga voro sjuka, en fick svavelbad och så vidare.

Mitt livligaste minne av gumman är från en skymningsstund i den lilla våningen, då hon höll en utläggning om naturen. — »Vi stadsbor», sade hon, »som tvingas att leva skilda från naturen och inte ha den omkring oss, måste själva försöka skapa ett landskap åt oss. — Se där min sol!» utropade hon och pekade med en vacker handrörelse på ett spanskt-moriskt fat, som var så finurligt uppställt på chemineefrisen, att det i sin lusterskimrande skiva återkastade den slocknande dagern. Det lyste verkligen som en röd kvällssol i halvdunklet. — »Och se där mitt lilla moln», tillade hon och visade på ett gammalt persiskt glas, som med sin halvtransparenta mjölkighet tycktes i färd med att segla förbi hennes sol.

På Aguélis uppmaning plockade madame Huot en dag fram ett par buntar med rullade dukar, som hon hade liggande i en garderob. Det var de första målningar jag såg av Aguéli, egyptiska landskap, som jag senare återfann på A.-B. Konstverks minnesutställning. I buntarna lågo också ett par skisser av Sager-Nelson, jag minns särskilt ett porträtt av en rödhårig flicka.

Det var rymden, djupet, tredje dimensionen, förklarade Aguéli, som intresserade honom i målning. »Orienten», sade han, »är inte praktfull i färgen och grann, som nordiska folk i regel tro. Därnere är det det oerhörda ljuset, som ger form och perspektiv. Solen strålar med en sådan intensitet, att den tillintetgör lokalfärgerna och färgar allt i sin egen färg. Det är ljuset, som är det primära, landskapet ändras efter belysningen och blir overkligt, så att man endast tycker det vara en förevändning för en uppvisning av solen, som skulpterar bergen efter sitt behag och formar massorna enligt sin arkitektoniska vilja. Ju starkare solen lyser, dess högre syns himlen och dess vidare hori-

sonten, medan förgrunden krymper ihop. Annat är det på nordliga breddgrader. Där drar horisonten ihop sig, och förgrunden får en helt annan betydelse. De svenska målarna ha inte förstått, att himlen i norden är en spegel, som kastar ner ljuset i förgrunden.»

Som man kan se av hans målningar, hade Aguéli redan tidigt på nittiotalet sinne för Cézannes och Gauguins konst. På den tid jag umgicks med honom, intresserade han sig mest för kubisterna, Picasso, Le Fauconnier och Léger, som han uppsökte, resonerade med och teoretiserade om. Det svenska stämningsmåleriet satte han inte högt. Han indelade konsten i sentimental och cerebral. Till den sentimentala räknade han allt, som vädjar till åskådarens minne, idéassociationer etc., överhuvud allt, som hänför sig till ämnet, vilket han betecknade som utomkonstnärliga och störande element. Konsten skall vara cerebral, ansåg han, och verka direkt genom att hos åskådaren väcka den inre känslan av livets pulsslag, rytmen. Allt vad konsten vill uttrycka genom andra medel än vältaliga proportioner, det vill säga talens harmoni i intensivt personlig betoning, är av ondo. Varje konstutövning består i att precisera sin känsla och vilja i avmätta accenter i det tredimensionella rummet, det vill säga teckning, form i vidsträcktaste mening. Men form är ljus, och ljus är färg. Vid ljusbehandlingens fulländning uppgår antitesen linje-färg i en högre enhet. Att uppnå en riktig gradering av ljuset, som avväger massorna och uppbygger rymden, så att man får en gripande känsla av verklighet, är huvudsaken i konsten. »Visheten», sade Aguéli, »är i konsten som i allt annat bara att sätta allt på sin rätta plats, ge allt dess rätta valör, sätta det i det sanna ljuset».

Det var en sorts syntetisk realism, som var hans konstnärliga program.

Aguéli teoretiserade mycket denna tid. Han skrev under signaturen Abdul-Hâdi konstkritiker i L'encyclopédie Contemporaine och publicerade i tidskriften La Gnose essayer, inspirerade av arabiskt tänkande, som ganska mycket sysslade med konst och konstteori. Däremot kan jag inte erinra mig mer än ett tillfälle, då han talade om att själv måla. Vi hade gjort bekantskap med ett par kineser. Den ene var en liten och fin aristokratisk typ, som hette Li. Han var poet och studerade aviatik i Paris. Den andra hette Shang och var en robustare sort. Han var anarkist med konstintresse. Aguéli planerade en resa, som han ville, att han, Shang, jag och en engelsk målare han kände skulle företaga tillsammans. Vi skulle besöka Egypten, Indien och Kina och vara borta i minst två år. Vi skulle hyra ett litet hus, anskaffa några infödda tjänare, ha eget hushåll och leva på infödingarnas vis på de platser, där vi slogo oss ner. I Egypten och Indien var Aguéli hemma och behärskade språken, och i Kina hade vi Shang. På det viset skulle vi kunna leva fantastiskt billigt. Aguéli beräknade, att vi skulle behöva 2,000 kr. med oss vardera. Och vi skulle ha lika mycket med oss hem igen, försäkrade han med karakteristisk sorglöshet.

Denne Shang åtog sig på Aguélis förslag att sitta modell för oss i en trädgård i en utkant av Paris. Trädgården hörde till ett rätt stort men förfallet hus, vilket i vanliga fall beboddes av en skådespelare, som var son till madame Huot. Nu på sommaren var han bortrest, och Aguéli hade åtagit sig att se till huset och ge vatten och sallad åt sköldpaddorna, som höllo till i trädgården. Här placerade vi Shang, och jag ställde upp mitt staffli, men när vi skulle börja, förklarade Aguéli, att han höll på att skriva en artikel, som han måste ha färdig, innan han kunde börja måla, och därmed försvann han in i huset. Inte heller dagen därpå blev det något av med Aguélis målning, och lika illa var det varje gång Shang satt i trädgården. Alltid var det något som hindrade Aguéli

Yngve Berg: Porträtt av Ivan Aguéli. Blyertsteckning.
Tillhör Nationalmuseum.

från att måla. Senare har jag misstänkt, att han inte hade några målargrejor, och att han hoppats, att jag skulle erbjuda honom av mina. Jag var för oerfaren för att den tanken skulle komma i mitt huvud, och han var för skygg att göra någon antydan i den riktningen. Kanske var det också lyckligast, att jag inte gjorde honom något erbjudande, ty med den känslighet, som utmärkte Aguéli i dylika fall, är jag inte fullt säker på, hur det skulle ha upptagits.

Det är lyckligt att vi, tack vare Yngve Berg, besitta en skildring av ett ögonvittne från denna märkliga miljö, som annars skulle ha levt blott i Mme Huots egna brev och dikter. Dessa skatter, spanska kistor och

egyptiska moskélampor var det som hon hade besjungit den gången när de ännu prydde den gamla våningen vid rue de Seine.

Dans le pénombre chaude et le doux sanctuaire
D'un nid oriental, des fantomes très vieux
Ressuscitent, pour moi, les siècles somptuaires
Où se plaît le regret des artistes pieux.
— — — — — — — — — — —
Et moi, pauvre exilée en une époque laide,
Je revis des antans, avec un cœur tout neuf,
A contempler ces fiers suivants: cela m'aide
A servir la beauté dont notre siècle est veuf.

Den osminkade bild som den unge svenske konstnären ger av prästinnan i denna helgedom, avviker onekligen ganska betydligt från det porträtt som författarinnan till »Le Missel» tecknat av sig själv några månader tidigare i brevet till Ivan.

Jag är inte säker på att det bara var bristen på materialier som avhöll Ivan Aguéli från att sätta sig ned och måla Shangs porträtt. Det skulle i varje fall inte förvåna mig, om det hade varit skygghet för att i tävlan med en ung landsman, efter ett uppehåll på femton år ge sig i kast med en uppgift som han kanske teoretiskt hade löst inför sin unge vän i djupsinniga utläggningar men inför vilken han kände något av nybörjarens osäkerhet, när det kom från ord till handling.

Det som detta år i hög grad tog Ivan Aguélis tid var den av Yngve Berg omnämnda, 1910 grundade tidskriften »La Gnose revue mensuelle consacrée à l'étude des sciences ésoteriques». Direktören för företaget döljer sig under pseudonymen Palingénius, chefredaktör är Marnès. Redaktionssekreteraren bär det mystiska namnet Mercuranus.

La Gnose är ett forum för filosofiska och estetiska undersökningar. I ett programuttalande (januari 1911) betitlat »ce que nous ne sommes pas» understryker direktionen av tidskriften att den ej tar någon befattning med den analytiska eller experimentella vetenskapen eller med den moderna västerländska filosofin, den sysselsätter sig ej med moraliska eller sociala frågor, den har ingen beröring med någon av de esoteriska religionerna. Å andra sidan räknar La Gnose sina anhängare varken bland ockultister eller mystiker.

»Med ett ord, fullkomligt ointresserade av varje yttre handling tänka vi på intet sätt vända oss till den stora massan eller göra oss förstådda därav. Vi bekymra oss på intet sätt om hopens mening, vi förakta alla angrepp, från vilken sida de än månde komma och tillerkänna inte någon rätten att döma oss.»

I den av Georg Pauli utgivna tidskriften *Flamman* för 1919 har Yngve Berg under rubriken »Den rena konsten» i översättning återgivit huvudpartiet av en artikel av Aguéli ur januarinumret för 1911 av *La Gnose*.

Denna tidskrift skulle utan tvivel i sin helhet vara förtjänt av en omfattande studie.

Bland de ämnen som Aguéli behandlade i *La Gnose* var även hans vördade mästare Ibn al-'Arabi. Den arabiske vise var alltjämt för honom den ojämförlige, och enligt vad han skriver i ett brev på arabiska, till vilket jag längre fram återkommer, stiftades »fredagsnatten den 26» — månad och år anger han ej — sällskapet El Akbariya, som uteslutande skulle syssla med studiet och tolkningen av den arabiske vise.

Ivan Aguéli längtade hem, och de begärda respengarna från modern hade kommit. Men »hem» betydde för honom inte den hatade småstadshålan Sala. Det var Gotland, det var rymden över soldränkta kritklippor, det var det oändliga havet, det var de aldrig glömda skönhetssynerna från ungdomsåren. Dit var det han drog på sin pilgrimsfärd.

I Visby hade Ivan Aguéli en gammal vän boende som hette May, trädgårdsmästare till yrket. Det är trädgårdsmästarens son, blomsterhandlare Harald May, som berättar hur det gick till när hans far fick besök av barndomsvännen. Det måste ha varit år 1909 eller 1910, skriver han. Det förstnämnda året är uteslutet. Det kan däremot ha inträffat 1910. Något annat bevis för att Aguéli denna sommar avbröt sin Parisvistelse har dock ej kommit till min kännedom. »I fars trädgård stod ett par pojkar och en gumma och arbetade. De höll på att gräva vid staketet mot gatan, så det var nog tidigt på sommaren, i början av juni senast. I varje fall kom en underlig uppenbarelse på gatan, en karl med mörkt skägg och mörka kläder, svartblå sammetsbyxor, brett rött sidenskärp med en instucken dolk, vit skjorta och på huvudet en fez, därtill något låghalt. Kläderna slitna och solkiga.

Jag undrar inte alls på att gumman och pojkarna hade ohejdat roligt åt den där 'turken', allra helst som de, utan att det togs illa upp, kunde säga vad som helst åt en sån där hedning. Jag minns hur de släppte spadarna och skulle springa, när främlingen med ett hopp, värdigt en känguru skuttade över det nära $1^1/_2$ meter höga staketet och frågade efter min far. Jag minns vidare hans bortslagna näsben och hans vid Pariskuppen avsparkade (?) lårben, sådant som slår an på pojkar.»

Men lika oväntat som den underlige turken uppenbarade sig, lika hastigt var han åter försvunnen. Ivan Aguéli hade återvänt till Paris. Viktiga problem väntade på sin lösning.

Alltsedan den dag när Islam för Ivan Aguéli blev sammanfattningen av

livets högsta visdom, började han värdesätta de olika europeiska folken efter deras förmåga att uppskatta vikten och värdet av den muhammedanska kulturen. Hans egna, bittra erfarenheter från den franska anarkistförföljelsens dagar och å andra sidan den förståelse för den islamska frågan som han hade mött hos den unge Enrico Insabato, hade gjort klart för honom att Italiens folk var det av Gud utkorade att hjälpa orientens barn i deras självbevarelsekamp mot förfall och undergång.

»Det är endast för att inte kompromettera oss med bödlarna från Algeriet och Sudan som vi inte komma att ge ut vår tidskrift på franska», skriver han 1906 till Mme Huot.

Men som en annan berömd Egyptenresenär vid namn Peer Gynt kom Ivan Aguéli vid Sfinxens fot »til andre resultatter».

Den varme Italienvännen var upprörd över detta lands erövringspolitik i Tripolis. Han hade visserligen mycket att förebrå även Frankrike för dess framfart i Afrika, men detta svek från Garibaldis nation tog honom särskilt hårt. Alltså önskade han inte någonting högre än att kunna bidraga till en reformering av den franska kolonialpolitiken och till ett förstående inom detta lands intellektuella kretsar för hans österländska trosfränder.

Det ögonblick han i Paris står inför uppgiften att närma Frankrike och Islam till varandra är allt gammalt groll, all kritisk inställning glömda. Och så få vi bevittna hur han detta år sätter in hela sin djupa kännedom om islamska förhållanden, använder hela sin övertygande dialektik för att kartlägga de vägar som ett samgående mellan »Marianne» och Muhammeds anhängare borde följa.

I en av de kistor som tack vare Prins Eugen räddats hem från Mme Huots vind fann jag anteckningar nedkastade med blyerts på baksidan av reklamblad för »L'Eternelle Jeunesse — L'Eternelle Beauté Madame Debaon 13 Rue du Vieux-Colombier, Paris VIe (Discrétion)».

Man torde knappast misstaga sig om man gissar att den evigt unga och evigt sköna men strängt sparsamma Mme Huot försett den skrivande med detta billiga men mycket användbara papper.

Det är dessa fullskrivna reklamblanketter, som, åter hopfogade, låta oss lyssna till Ivan Aguélis franco-islamska dröm. Och jag frågar mig om detta mångfrestande geni har skrivit något på en gång mera imponerande och visare än de sidor där han på grundvalen av många års bittra erfarenheter ger den sin genomskinligt klara form.

Som ett viktigt komplement till programtalet fogar sig en artikel N:o 2, som delvis upprepar den förra med andra ord men går närmare in på frågan om den franco-islamska grupp som omtalas i programtalet.

Som tredje dokument berörande de franco-islamska planerna kan man räkna brevkonceptet till general Cherif Pascha, den kände turkiske statsmannen, med hemställan om bistånd vid finansieringen av ett påtänkt tidningsorgan för gruppen. Konceptets ej minsta intresse ligger i att det låter oss ana att Aguéli ej nöjde sig att stanna vid drömmen.

I.

Tack vare våra nationella anlag kunna vi, alltefter omständigheterna än handla med engelsk fasthet än med italiensk smidighet. Ingen har mera betingelser än vi att äga en järnhand i en sammetshandske. Vi borde följaktligen vara de främsta kolonisatörer i världen. Emellertid äro vi det ej, åtminstone inte ännu, och detta beror på orsaker som äro lätta att komma underfund med. Vår koloniala expansion har varit alltför snabb för att tränga in i det allmänna medvetandet, sådant vi möter det hos en genomsnittsfransman, vilken som helst av våra kolonier är alltid en dårskapens hemvist, det underligaste av alla främmande länder dit man sänder många soldater, och där den högre förvaltningen befinner sig i franska händer. Det är det hela.

Men nu är det mycket viktigt att inte vara hemlös i sina egna kolonier. Vi äro det emellertid, ty i grund och botten äro vi där reducerade till rollen av tyranner mot vår vilja.

Vi ha skapat ett stort kolonialimperium, inte bara med det nationella (omedelbara) välståndet för ögonen men också i civilisationens intresse. Bevarandet av vår erövring, d. v. s. vår framtid på andra sidan havet kommer att bero på det sätt vi breda ut oss bland infödingarna. Ett kejsardöme utan den kejserliga konsten att förbinda vår lycka med våra undersåtars eller underlydandes kommer ofelbart att ej bli av annat än övergående bestånd.

Det är olyckligtvis sant, att infödingarna inte alls äro lyckliga. T. o. m. i de fall, där vårt herravälde, åtminstone ur vår synpunkt, har förbättrat deras rent materiella liv, äro de inte nöjda. Förhållandet är att de inte leva sitt liv och det är dem omöjligt att leva vårt. Vad vi än gjorde skulle vi ej kunna skapa deras lycka, vilket likväl är det första villkoret för det betryggade och fortsatta behärskandet av en koloni. Man skall alltid behöva infödingar, deras medverkan och följaktligen den goda viljan i deras förbindelser med oss. Detta blir helt och hållet oundgängligt när det gäller länder med gamla traditioner.

Men förhållandet är att alla hittills gjorda försök att intressera infödingarna för vårt koloniseringsarbete fullständigt har misslyckats. Det är i synnerhet i de muselmanska länderna som felen i vårt system är iögonenfallande. Vi ha gjort ett häftigt avbrott i infödingarnas liv, men det är inte det som är den stora olyckan. Det var nu en gång oundvikligt. Men i stället för att låta dem komma att glömma minnena av striderna genom att hjälpa dem att återtaga sitt muselmanska liv och leva det bättre än förut, i erövringens ögonblick, ha vi utan urskillning gjort allt för att leda in dem på en väg som inte är deras, under det vi framför deras ögon låta alla slags materiella fördelar blänka som lockbete. Men det uteslutande materiella livet har bara en relativ vikt för dem. Till trots för allt sken intar i deras intresse traditionen första rummet. Man måste ha levat det muselmanska livet för att veta att till trots för en misär som framkallats av intellektuellt och moraliskt förfall, till trots t. o. m. för en skenbar skepticism